

КИЇВ

К Y I W

журнал
літератури, науки, мистецтва,
критики і суспільного життя

1964

ВЕРЕСЕНЬ
ЖОВТЕНЬ

5

SEPTEMBER
OCTOBER

K Y I W

4800 N. 12th St.
Philadelphia 41, Pa.

Tel GL 7-0527

UKRAINIAN LITERARY AND ART MAGAZINE

Published Bi-Monthly

Publisher & Editor B. Romanenchuk, Ph. D.

Subscription in U.S.A. \$3.00 per year

Abroad \$3.30; Single copy: \$0.50, (\$0.55)

Entered as second class matter at the Post Office at Philadelphia, Pa.

№ 5. (86).

SEPTEMBER-OCTOBER

VOL. XV

З М І С Т

1. А. Височенко/Всупереч наказові	137	7. Відійшли від нас	163
2. Ю. Кругляк/Іменем Лева	143	8. І. Самойловський/Стародавні назви Києва	165
3. Б. Романенчук/А. Малишко	144	9. Огляди й рецензії:	
4. С. Наумович/Нагорода Гонкурів	149	Б. Ром./Д. Гуменна: Скарга майбутньому	166
5. П. Ковалів/Дещо з теорії граматики	153	І. К./Український історик	167
6. О. Залеський/Шевченко в музиці	157	Ст. Радіон/Л. Михайлова: „Микола Береза”	167
		10. Бібліографія	168

Статті підписані справжнім прізвищем або відомим псевдонімом, чи ініціалами не завжди висловлюють погляди редакції. За підписані статті відповідають їх автори.

Передруки і переклади за згодою редакції і поданням джерела.

Друкарня Видавництва Миколи Денисюка

Printed by Mykola Denysiuk Printing Company

А. Височенко / ВСУПЕРЕЧ НАКАЗОВІ

Здавалося, в саму невідповідну пору і саме невідповідна для цього людина зайнялася лірикою. А воно так. Виразно, чітко, рядок за рядком виринають в пам'яті слова великого поета:

*Реве та стогне Дніпр широкий,
Сердитий вітер завива,
Додолу верби гне високі,
Горами хвилю підійма.
І блідий місяць на ту пору
Із хмари де-де виглядав, —
Неначе човен в синім морі,
То виринав, то потопав...*

Ось уже дві години гостроносий човник, „душогубка”, стрибає по збуреній воді: то він понесеться за вітром, то повернеться напроти нього, але вперто тримається низького берега. Коли надворі заиндивіло, човник шмигонув в очеретяні зарослі. Тоді в ньому на весь зріст стала висока, м'язиста людина, що нагадувала драбину. Вона руками розсунула хаші й піднесла до очей далековид „Цейса”. У фокусі оптичних скелець до людини вщерть наблизилися скелі протилежного берега. І знову згадалося:

*— Було видно, було чути,
Як реве ревучий...*

— При чому ж тут сама невідповідна пора і саме невідповідна людина? — запитає читач.

**

Понад дві години тому цокотів польовий телефон. Одягнутий у військове чоловік потягнув до ліжка рурку, сонним голосом промовив:

— Сибірський!

З трубки відізвалося:

— Я черговий штабу 16-ої армії, капітан Багрідзе. Мені потрібний командир дивізіону!

— Я вас слухаю, товаришу капітане!

— В такому разі запишіть координати і згідно з ними дайте кілька салів з усіх своїх гармат. На вказаному місці, повітряна розвідка донесла, заховалося німецьке кулеметне гніздо. Його слід розторощити в пень!

— Це телефонограма, товаришу капітане?

— Ні, тільки словесний наказ особисто вам від командувача артилерії 16-ої армії.

Висока, м'язиста людина, що нагадувала драбину, швидко підвелася з ліжка, підкрутила гнотика в нафтовій лямпі, записала координати, тобто потрібні виміри для вогню далекобійних гармат. Покінчивши з телефонною розмовою, командир особливого сибірського артилерійського дивізіону, майор Володимир Володай, глянув убік. Біля дверей вже наготові стояв молодий військовий з відзнаками сержанта.

— Можете лягати знову, я ще трохи подумаю, — лагідно звернувся до нього майор.

У просторій землянці два нашвидку зроблені ліжка, досить довгий примітивний стіл й багато гілля з дерев. Теплі ночі кінця серпня 1941 року дозволяли тримати двері відкритими. В землянці свіже повітря, приємний запах соснового лісу.

Сержант не ліг, лише присів на ліжку. Спати лягали тут в чому стояли, тільки скидали чоботи. Умови фронту не дозволяли почуватися безпечно. Цього ж разу сержант навіть не скинув взуття, бо відчував, що зараз буде якась робота.

Він у дивізіоні всього кілька днів. Ще тиждень тому Микола Жученко учителював в одному з сіл Золотоніського району. Його, разом з іншими односельчанами, встигли покликати до війська вже тоді, коли в багатьох місцях до правого берега Дніпра прoderлися німці. Ця, в військовому розумінні, людська сировина, пішла на поповнення дуже здрібнілих в попередніх боях советських частин. Зокрема чимало селян взяли й до розгромленого під Львовом, Житомиром та Черкасами, особливого сибірського артилерійського дивізіону. Всі новаци потрапили або до обозу або в зв'язкові між батареями. Миколу ж, що раніше служив у війську, до того ж чоловіка освіченого, майор Володай закріпив за собою, — для виконання спеціальних доручень, — пояснив він комісарові Пузанкову.

Під диктат майора, Жученко писав до штабу армії оперативні звідомлення, приймав телефонограми, стежив за текою справ командира дивізіону. За розпорядженням майора вони й оселилися в одній землянці. Комісар із своїми помічниками жив поруч у наметі.

Сидячи сьогодні на ліжку, Микола бачить винятково зосереджене обличчя Володая. Той, при допомозі олівця й мап-односток, робив різні вичислення. В такий спосіб він встановлював місцевість майбутнього вогню своїх батарей. Закінчивши справу, невдоволено лягнув обома руками себе по стегнах, вимовив незрозуміле для сержанта: — Ова!

Не випускаючи олівця з рук, він глибокодумно звернувся до Миколи:

— Справжній військовий, одержавши наказ згори, ніколи не

мусить думати навіщо той наказ видано, він мусить думати тільки, як його найкраще виконати.

— А як він неспроможний виконати той наказ? — зацікавився Жученко.

— Тоді йому найкраще згинути в бою з ворогом або від кулі власного револьвера, — рішуче відказав Володай, нервово зірвавшись з місця.

— Ова! — Тепер і собі подумав сержант, — напевно майор дістав не легке завдання, — вголос же зауважив: — коли один помре, наказ виконає другий.

— Це справді так, — напівобернувся Володай, припинивши ходу по землянці. В голосі командира Микола вперше відчув деяку розгубленість. І тут же, несподівано, майор заговорив на зовсім іншу тему.

— Скажіть, діти добре вчилися у вашій школі?

— Різні бували, товаришу командире.

— А свою рідну, українську мову, вони люблять?

— Звичайно!

— А чи люблять вони твори Шевченка?

— О, Тараса Григоровича у нас на Україні палко люблять і старі й малі. Це наш найбільший поет, найбільша наша людина! Ось за кілька верстов звідси, де ми стоїмо, лише на правому березі Дніпра, є висока Чернеча гора, на ній поховано тіло Шевченка. До тієї могили щороку приїздять та приходять, ніби на прощу, десятки тисяч людей. — Захопився сержант.

— Я теж люблю й шаную Тараса Шевченка, — винятково тепло, щиро зауважив Володай.

— Ви? — Здивувався Жученко.

Майор усміхнувся. — Так, я сибіряк, але народився там в українському селі. Мій дід до Сибіру привіз з України „Кобзаря”. По тій старенькій, дуже поживклій книжечці, дід першим навчив мене грамоти. Я бережу вдома того жовтенького, дорогого моєму серцю „Кобзаря” й досі; на пам'ять знаю кожну його сторінку.

Майор трохи порився в пляшетці (шкіряна, з слюдовим верхом схованка паперів в офіцерів советської армії), витяг звідти якийсь документ і передав Миколі.

З того документу Жученко довідався, що орденоносець Володимир Володай в 1939 році закінчив академію генерального штабу, а народився в Новосибірському краю, за національністю українець.

Тим часом командир продовжував:

— Хоч за біганиною у військовій лихоманці й ніколи було, уявіть собі тільки, мій дивізіон від Львова аж до Золотоноші промчав за два місяці, та все ж я придивився до квітучої України. Справді чудова сторона. Пригадуєте:

*Садок вишневий коло хати,
Хрущі над вишнями гудуть...*

— Навіть страшенні згарища боїв не всилі тут перебити п'яного, чарівного запаху розквітлих яблунь, вишень, черемхи.

Якщо не вдасться мені пожити, то хоч умру на Україні!

— З чого б то так він розходився? — міркував Микола, — адже досі більш двох-трьох речень не видавлював з себе.

Та слухати командира було дуже цікаво й приємно, сержант цілком дався заповонити настроям майора.

На останок Болодай поцікавився, чи добре знає Жученко місцевість та чи вміє гребти човном. Діставши схвальну відповідь, наказав сержантові негайно покликати до себе комісара та начальника штабу дивізіону.

Тим він, як завжди, коротко сказав:

— Я одержав особистий наказ від начальника артилерії 16-ої армії. В цій справі мушу провести прифронткову розвідку.

— А без неї обійтися не можна? — боязко запитав комісар Пузанков.

— Мені, як військовому, дуже важко прийняти певне рішення, коли ж я його прийняв, то для виконання зроблю все залежне й незалежне від мене. Адже правда? — майор дружньо лягнув по плечах свого начальника штабу.

Останній улесливо усміхнувся. Пузанков зовсім знітився, бо себе він справжнім військовим відчутти не міг. До війни він і не нюхав армії, а відсижувався десь на тепленькому місці секретаря райпарткому.

— В розвідку піду я, разом з сержантом Жученком, бо він добре знає тутешні місця. Ви ж залишитесь на чолі дивізіону.

Кругле обличчя Пузанкова аж засяло від задоволення. Комісар на radoщах ледве не вигукнув: — Ну, було б відразу так! — Полохливому політкерівникові здавалося, що майор запропонує і йому піти в розвідку. Дивлячись на Пузанкова, Володай, не криючись, глузливо кривив губи.

За кілька хвилин по цій розмові, майор і сержант мчали на конях до лівого берега Дніпра.

**

Ми з ними розлучились на світанку в плавнях, коли Володай розсунув очерет і підніс до очей далековид „Цейса”. Жученко з веслом сидів на човні позаду. В нічній темряві з обох берегів Дніпра градом сипалися світляні, так звані трасуючі кулі, часто звивалися вгору племенисті ракети і ще довго по тому свічками горіли в небі, де-не-де скидали бомби літаки. До природної стихії ревучого Дніпра, додавалася ще нищівна, смертоносна стихія війни, створена руками й розумом непогамовних людей.

Та ніщо не могло завадити плавній течії власних думок майора.

Чому капітан Багрідзе передав йому наказ начальника артилерії 16-ої армії не документованою телефонограмою, лише на словах? До того ж наказ скеровано особисто Володаєві, а це означає, що про наказ має знати найвужча група осіб.

Взявши до рук передані координати та звіривши їх з військовими мапами, майор встановив місцевість, яку він мусить розторощити. З сержантом пішов у небезпечну розвідку тому, щоб остаточно переконатися в правильності своїх висновків. Блу-

кання вночі човном по Дніпрових хвилях, а тепер, коли розвіднялося, виглядання в далековид, розвіяли всілякі сумніви щодо місцевости, куди має бути спрямований нищівний вогонь далекобійної артилерії особливого сибірського дивізіону. Мета — могила великого сина українського народу Тараса Шевченка. Там примостилося німецьке кулеметне гніздо, яке треба перетворити в порох, разом з могилою невмирущої людини.

Майор міркує далі: Коли могилу буде знесено з лиця землі, советські пропагандивні чинники спробують усю відповідальність перекинути на німців. А не поведеться з пропагандою, то розстріляють командира особливого сибірського артилерійського дивізіону, ніби за самочинні дії, бо ніяких слідів у штабі 16-ої армії від офіційного наказу не залишиться.

— Смерть — півбіді, — стверджує Володай, — з нею я бавлюся щодня, але в цій справі виступає відповідальність перед майбутнім, перед віками, перед історією!

— Чи вам відоме, товаришу Жученко, ім'я того чоловіка, що в давні часи спалив величний храм і через те попав до історії?

— Здається, Герострат, — відгукнувся сержант.

— Так, Герострат, — повторив і собі майор. — Ось сьогодні збіг обставин дає мені змогу скочити на сторінки історії в ролі новітнього Герострата. Але той вславився, як оригінал, а мене згадають десь у віках найбільшим зрадником та паплюжником власного народу. Ні, я не хочу бути новітнім Геростратом — остаточно вирішив майор і вложив далековид до шкіряного футляру. Він з надією подивився на кобуру револьвера та згадав слова сержанта:

— Коли один помре, наказ виконає другий...

Повернувшись до Жученка, майор сказав:

— Ви здогадуєтесь, що нам наказано знищити німецьке кулеметне гніздо на могилі Шевченка? Від того пропаде й могила.

Сержант отетерів: — Невже? — Здивувався він. — Коли ж ви це зробите?

Володай, як сьогодні вночі Пузанкову, так само й тепер загадково відповів Миколі:

— Мені, як справжньому військовому, дуже тяжко прийняти певне рішення, коли ж я його прийняв, то для виконання рішення зроблю все залежне й незалежне від мене!

**

В дивізіоні майор знову викликав до себе комісара й начальника штабу. Останнього запитав:

— Скільки разів я повідомляв командування про спрацьованість нашої зброї?

Начальник штабу подивився до свого записника, коротко проказав: — Чотири!

— Негайно надішліть до штабу 16-ої армії телефонограму такого змісту:

„Гарматами, що в особливому сибірському артилерійському дивізіоні, надалі користуватися неможливо. Кожний набій,

випущений з них, означатиме злочинне марнотратство державних коштів. Прошу негайно надіслати інспектора для перевірки нашого збройного майна.

Підписав:

Майор Володимир Володаї”.

**
*

По обіді в розташування дивізіону прибув автомобіль із штабу 16-ої армії. Він привіз інспектора артилерії. Знайомлячись з майором, представник штабу відрекомендувався:

— Капітан Павло Багрідзе!

— А, це ви мені вночі протелефонували наказ командувача, — згадав Володаї.

— Так. На що ви скаржитесь, товаришу майоре?

— Наші гармати, товаришу капітане, вистрілили вже скількість набоїв понад всяку норму. Їхні дула на сьогодні майже зовсім позбулися нарізки та поширилися в діаметрі. Зараз з них стріляти всеодно, що пускати набої собі на розвагу десь у небесні простори.

— Гаразд, перевіримо ваші слова.

Йдучи до гармат, Володаї і Багрідзе спинилися вдвох, без сторонніх свідків. Капітан запитав:

— Ви встановили місцевість, яку маєте обстріляти?

— Ясна річ. Це могила відомого українського поета Тараса Шевченка, близько Канева.

— Ось воно що! — Протягнув Багрідзе. — Через те командувач артилерії нашої армії не видав офіційного наказу, а обмежився тільки словним.

— Вам, капітане, теж відоме ім'я Шевченка,

— Звичайно, я грузин. А кожний грузинський інтелігент знає добре поему Шевченка „Кавказ”.

Багрідзе ледь-ледь оглянув гармати й підписав акт про постребу їх негайно замінити.

— Саме в слушний час прийшла ваша телефонограма, товаришу майоре, ми щойно одержали нові гавбічні гармати.

— Ну, то їх поїде приймати наш комісар, — сказав майор.

Останок цього та наступний день пройшли на відставлюванні старих гармат до залізничної станції Гребінка і притяганні звідти нових. Третього дня надвечір майор мав розпочати обстріл могили Шевченка.

Перед тим, як дати команду — плі' — він вийшов оглянути нову зброю.

— А де вимірювальне приладдя до гармат? — суворо звернувся до комісара.

— Я не знаю, такими їх одержав у Гребінці, — розгубився Пузанков.

— Штаб армії хоче, щоб ми з віддалі десяти кілометрів стріляли на око. Навіщо ж тоді він подає координати? — вголос проказав Володаї, а сам собі зміркував: „Багрідзе теж не хоче обстрілу могили Тараса Григоровича”.

За наказом майора, комісар став дзвонити до штабу 16-ої

армії щодо вимірювального приладдя. Звідти йому порадили поїхати до Пирятина. Поки відбувалися розшуки невідомо куди висланих, але конче потріоних для далекобійних гармат вимірювального приладдя, зі штабу передали новий, вже блискавичний наказ:

— Негайно вирушайте під Лубни. Там німецький десант. Вам треба вибити його звідти. Позиції біля Золотоноші наші війська залишають сьогодні ж.

Прочитавши наказ, майор подав команду всім солдатам та офіцерам взяти на шию так звані медальйони смерти, бо передбачав безпосередній бій з німцями. До середини такого медальйону кожний військовий вкладає папірець — ніби останню в цьому житті власну записку.

На очах у Миколи Жученка, майор бадьоро насвистуючи, писав на куценькому папері можливо свої передсмертні рядки.

Бачучи вкрай здивоване обличчя сержанта, командир особливого сибірського артилерійського дивізіону нахилом голови запросив його підійти ближче до себе. На медальйонному документі майора, чорним по білому, виразними, майже друкованими літерами, було написано:

„Тим, хто знайде мій труп!

Всупереч наказові штаба 16-ої армії, я не допустив дати жодного пострілу по могилі Тараса Шевченка.

Володимир Володай”.

Юрій Кругляк / ІМЕНЕМ ЛЕВА

Одвічним, незайманим бором,
Що виріс на глищі грузькій,
Здіймались два витязі вгору,
По стежці звіриній вузькій.

Та стежка у далеч манила,
Звиваючись поміж дерев,
Великого князя Данила
І княжича з іменем Лев.

Ішли вони цілу годину,
Від батька Левко ні на крок —
Дістались на саму вершину
Данило й Данилів синок.

Літав над вершиною сокіл
І краєв лазурову вись...
Данило оглянувши окіл,
Промовив до Лева: — Дивись!..

Мені князювати, мій сину,
Недовго лишилось... Тобі
В бою боронить батьківщину,
Відстоювати честь в боротьбі.

Тож сину берись до роботи
І наші кріпи рубежі,

Щоб круки не мали охоти
Літати на землі чужі.

І, мрійно поглянувши в далеч,
Очима майнув по полях:
— Там ляже дорога на Галич,
На Київ простелеться шлях.

Над Полтвою селище буде
Побіля цієї гори,
І мирні в нім житимуть люди —
Міщани, купці та майстри.

А тут, на місцині високій,
Спорудиш укріплення ти,
Щоб мир в тому місті і спокій
Від вражих навал берегти.

Тобі будувати те місто,
Тобі боронити мечем.
Його ми... — сказав урочисто, —
Іменням твоїм наречем...

Князенко не мовив ні слова,
Лиш очі палали ясні —
Він бачив вже обриси Львова,
Майбутнього міста вогні.

(„Україна” 1964)

Б. Романенчук / ШЕВЧЕНКІВСЬКІ ЛАВРЕАТИ

2. АНДРІЙ МАЛИШКО

Малишко удостоївся Шевченківської премії за книгу лірики п. з. „Далекі орбіти” (1962), яка вміщує поезії, що становлять у поетовій творчості, на думку деяких советських критиків, новий етап, який починається після XX З'їзду КПРС, тобто після проголошення Сталіна „ворогом народу”. Преміювана збірка становить якоюсь мірою наче підсумки означеного періоду. До неї увійшли, окрім декілька зовсім нових поезій, три попередні збірки: „Серце моєї матері” (1959), „Полудень віку” (1960) та „Листи на світанні” (1961). Тематики цілої цієї збірки, очевидно, вся советська і партійна, про самого тільки Леніна тут цілий розділ, аж 13 віршів, а інші вірші теж „стоять строго в ладі”, який Малишко прийняв від першого свого рядка. Що особливо прикметне цій збірці, яку так високо оцінила советська критика, так це т. зв. „філософські роздуми” Малишка, який не просто собі висловлює свої почування і „настрої доби”, але й любить „пофілософувати” на різні советські теми. Советській критиці дуже імпонує, як поет „бере приціл на філософське осмислення життя”, тому Малишко і має опінію поета-філософа, бо він у своїх віршах виявляє не тільки „своє серце, повне ласки й любові”, але й свої думи й „роздуми” про сучасне життя, про сучасне особливо тому, що сучасність є законом марксо-ленін-

ської естетики. Зокрема, роздумує Малишко про працю, яка є „основою нової комуністичної естетики” — про працю, як творчість, як „благородну і облагороджуючу радісну діяльність людини”. Таким чином *праця*, у найрізніших її відтинках та проявах у Малишківій творчості — центральна. Малишко завжди вірний законам марксо-ленінської естетики, тому й роздумує про все, гідне советського „пісателя”, насамперед про Леніна, якого ім’я „світ як велет, вставши з безодні, несе як заповіт” і „над якого задуманим чолом шумлять вітри історії”, а там і про Хрущова, який „у сорочці вишиваній ніби крізь сито, у такій, що й Тарас полюбляв поносити” „на могилу високу до Тараса виходить” („І стоять перед світом — великий співець і секретар ЦК . . . удалой маладец”) (останні дві слови — наші, зам. „в спогаданні одним”).

Предметом Малишкових роздумів є ще й сучасні науково-технічні відкриття (розуміється, тільки советські), „змагання схопити епоху в характерних проявах” — у здобутках науки, в інтелектуальному, духовому зростанні людини (очевидно, знов же тільки советської, бо буржуазно-націоналістична людина не зростає, а загниває). Не забуває Малишко пороздумувати і про комуністичну партію, яка була, як він каже, творцем усього „найкращого, найсвітлішого, найгуманнішого” (голодова смерть шість чи більше мільйонів українського населення, розстріли й заслання в віддалені місцевості на важкі роботи сотень українських культурних діячів та сотень тисяч українських селян і робітників і інших патріотів), про події війни, про советський героїзм та багато інших речей, про які советському поетові слід писати й роздумувати.

Що Малишкові „філософські роздуми” ніяких проблем не розв’язують, ані ніяких нових ідей чи думок не приносять, це для советської критики байдуже, головне, що Малишко „роздумує” і творить поезію, що „філософські осмислюють життя”, а через те набирають більше вартости для советської літератури й критики і підносять авторитет самого поета. Важне бо те, що його вірші „пройняті духом і настроєм людини, яка живе на зламі епох” (не інакше!), „на роздоріжжі літ полум’яних”, в „середині великого, суворого і радісного (аякже!) двадцятого століття” — часу історичних звершень і сподівань людства, на роздоріжжі, де широкі і ясні шляхи у майбутнє людства . . .” ітп. До всіх цих крилатих фраз советської критики і до самих Малишкових „роздумів” дуже пасує його таки, Малишкова, „Казка” про правду й неправду:

*Ходить брехня, випинаючись боком,
Бреше брехня, не моргнувши оком.*

*Сито жере і пре на одинці
По кареристій своїй драбинці.*

*Правда ж виходить на гору круто,
Брехня на неї плюється люто.*

Оця брехня, немов „зім’я очкаста”, ходить у великій пошані

по советській літературі і критиці і плюється люто. Вона стала органічною частиною советського режиму і советської людини. Одні брешуть, щоб жити, інші живуть, щоб брехати і обдурювати людей. І обдурюють, обдурюють...

Що нас може цікавити в творчості Малишка, так це лише ті поезії, з цієї чи іншої книги, які витримають пробу часу і залишаться в українській (не советській, а національній) літературі, а таких у Малишковому дорібку трагічно мало, бо занадто вже він надворний „пеvec” Маркса й Леніна та їх партії, щоб його твори залишилися вартісними для мистецтва і для інакше думаючих людей, які шукають у поезії мистецтва, а не віршованої суспільно-політичної партійної пропаганди. Цареславні твори деяких наших письменників минулого століття, майже не існують для нас, так само минуться й забудуться Малишкові й інших советських авторів, а залишаться ті, що мають чи матимуть непроминальну вартість. Часи змінюються і ми змінємось у них, каже стара латинська приказка. Минувся Ленін, минувся Сталін, минеться скоро і Хрущов, а там і комунізм-большевізм, як явище в природі неорганічне, бо не створене природою, тільки неприродними людьми для неприродних цілей.

Літературна біографія Малишка — як сотні інших біографій советських письменників. Він належить до молодшої генерації сов. письменників, які прийшли в літературу в 30-их роках нашого століття. Народився 16 листопада 1912 в с. Обухові на Київщині в родині сільського ремісника-чоботаря (виміряне соц-походження для сов. письменника.). Вчився в місцевій семилітці, а потім у Київській медичній проф. школі, яку одначе покинув і перейшов до Київського ІНО. Після закінчення, пішов на учительську працю, та учительський хліб показався йому заважкий, тому він перейшов на літературно-журналістичну працю (в обласних газетах). В студентські часи відчув у собі поетичну іскру і почав писати вірші, які друкувалися зразу в обласних газетах, де він працював, а потім у республіканських. В 1935 р. видав, на спілку з двома іншими початківцями, А. Андрусенком і М. Білецьким, збірку віршів „Дружба”, а рік пізніше другу, самостійну, збірку „Батьківщина”, в яких виявив себе хіба здібним наслідувачем Тичини та інших поетів, яких твори читав. Важко говорити про будьяку поетичну вартість цих віршів, бо оригінального таланту він у них не виявив, а до того йому й не в голові була поезія як поезія, бо він дбав не про поезію, а про карієру письменника і всю увагу свою звернув на те, щоб подобатись партії і дослужитися „чинів”. Він не знав ні сумнівів, ні вагань, ні хитань у своїй творчості, він не прагнув свободи творчості, ані не виявляв ніяких мистецьких „дерзань”, тільки всунув голову в ярмо, в якому охоче ходить до сьогодні та ще й пишається, що добре йому в ярмі ходити.

В 1938 р. вийшла чергова збірка, „Лірика”, в якій Малишко пильнував бути „співцем пролетаріяту”, свого, советського, і позасоветського, т. зв. інтернаціонального. Основна тематика, одначе, як цієї збірки, так і попередніх — „вітчизняна”, слава і розквіт советської вітчизни, „єдність зв'язків українського і росій-

ського братніх народів” тощо. Подібне бачимо і в новій збірці „З книги життя”, повній закликів служити соц. вітчизні, а любови вчитись у Леніна. Навіть у т. зв. „пейзажних малюнках” Малишко залишається советським суперпатріотом, для якого навіть явища природи стають комуністичними, а таке поетичне дерево як береза теж „несе бойове навантаження”, — вона струшує ранками росу на могилу вбитого котовця (з загону Котовського). Якби Малишко струшував цю росу на могилу справді поетично, то можна б йому простити „котовця”, але Малишко не всилі підвестися понад советську пересіч, хоч і намагається він вишукувати незвичайні епітети й метафори, які вражають читача хіба своєю незграбністю, надуманістю й неприродністю (вроді „передзвониста вода”, „гордиста горлиця”, „росяниста доріжка”, „ночі сизопері” та под.). Дуже часто використовує Малишко, за Тичиною, народну пісню, але вкладає в неї ненародний зміст.

Малишко поет плодovitий, за яких 30 років видав більш як сорок збірок і скількись там циклів, які друкувалися в журналах, але із зростом продукції не йде впарі зріст якості його поезій. Він, щоправда, набирає вправи в віршуванні, але його поетичний ріст дуже повільний і мізерний.

Після „Лірики” вийшли такі збірки, як „Народження синів” (1939), „Зореві дні”, „Жайворонки”, „Березень” (1940), „Запорожці”, „Листи червоноармійця Опанаса Байди”, сім окремих збірок з часів і на теми советсько-німецької війни, а потім збірки „Ярославна” (1946), „На кручі” (1946), „Весняна книга”, „Що записано мною”, „Звенигора” та інші і згадані на початку книги, що ввійшли в нагороджену збірку. Всім цим збіркам, від першої до останньої, прикметна советська тематична обмеженість, разуюча тенденційність, надуманість, убогість поетичних засобів, убогість творчої уяви, наслідування народної поезії, невисока емоційність і нездібність захопитись власним матеріалом, натягненість, неприродність та інші того рода недоліки, яких Малишко ніколи не міг позбутись. Він пише не тому, що мусить, тільки тому, що хоче бути поетом. Він навчився віршувати, але він поет-машина, яка відбирає певні враження, механічно їх у собі перероблює і випускає в формі досить нескладних віршів, яких будова не завжди задовільняє навіть не дуже вибагливого читача.

Трапляються в нього і кращі поезії, та вони рідкі, бо він все своє життя дбає не про поезію, а про те, щоб задовільнити своїх хлібодавців і заслужити ордена. Цього йому партія, правда, не жалує і досить щедро нагороджує за вірну службу. Можна знайти в нього зрідка і небанальні вірші, але не вони характеризують його творчість. Може й піднявся він на трохи вищий рівень після „славетного” ХХ З’їзду КППС, який советські письменники сприйняли як певну полегшу і наче почувалися свобідніші в своїй творчості, але стати справжнім поетом Малишко не зміг, бо й не відчуває він смаку в іншій поезії, як утилітарній, що на потребу хвилини. До того ж сама ота нібито „полегша” зводиться до того, що поширилися трохи рядки соц.-реалізму, бо партія за попередніх „вождів пролетаріату” загнала була пролетарську літературу в сліпий кут, звідки не було іншого виходу, крім відвороту („на приготовані позиції”). Адже літературна творчість, на яку сама партія

ставила і далі ставить такий сильний наголос, зовсім не виконувала свого „перетворювального” завдання, просто тому, що навіть пролетаріят не хотів її читати. По ХХ З’їзді КПРС советські письменники відітхнули легше, бо здавалося їм, що буде свободніше, але Малишкові не було різниці, бо він може співати про Хрущова, як співав про Сталіна без примусу, добровільно. Сьогодні ж в літературі і далі обов’язує соц. реалізм, хоч рямки його трохи поширені.

Маючи в своїй основі марксо-ленінську ідеологію, соц. реалізм старається тепер „вбирати в себе всі кращі попередні надбання”, які відповідають цій лінії, а за Сталіна цього не було, бо Сталін був тупий і безоглядний. Ленін сказав у своїх „Критичних замітках” з національного питання: „Ми з кожної національної культури беремо її демократичні і соціалістичні елементи, беремо їх тільки і безумовно на протигагу буржуазній культурі, буржуазному націоналізмові кожної нації” (Твори т. 20, ст. 8). Сталін на це не звертав уваги, бо він уважав себе мудрішим від Леніна, а Хрущов привернув деякі „положення” Леніна, на основі яких почалася реабілітація „чесних комуністів”, яких засудив був Сталін. Окрім комуністів почали „реабілітувати” і тих письменників, яких можна було вважати народниками, демократами, критичними реалістами, соціалістами, соцреалістами тощо. Це й було причиною, що декілька письменників 19 ст., в творах яких можна було знайти вияви народности, точніше, народництва, якого творцями були рос. „революційні” демократи, Белінський, Чернишевський, Добролюбов, удостоїлися реабілітації. А що наша література 19 ст. вся була народницька, не виключаючи і деяких модерністів, як Олесь, Вороний, Кобилянська та інші, і була щиро демократична, за винятком деяких „ретроградних” романтиків, та критично-реалістична, бо змальовувала соціально недолю нашого народу і більше чи менше критикувала царський режм, то згідно з вище згаданим „положенням” Леніна, всіх цих „демократичних реалістів” треба було „реабілітувати”, хоч вони на ділі ніколи й не були засуджені. В наслідок цього на книжковому ринку появилися вибрані твори таких письменників і поетів, як Грінченко, Олесь, Вороний, Бордуляк, Шашкевич та інші. Це зовсім не означає ні полегші, ні відлиги, бо це тільки ленінська лінія — відібрати буржуазному націоналізмові певну зброю з рук і користуватися нею проти нього ж. Хто з сучасних советських письменників розумів це як відлигу і спробував іти далше як було дозволено, того Хрущов назвав ревізіоністом, що однозначне з контрреволюцією, і показав йому тверді границі, в яких письменник може „свобідно” повертатись, але не сміє їх переступити.

Коли рямки соц. реалізму були поширені, то письменникам стало вільно опрацьовувати теми, про які вони давніше і не мріяли, навіть стало вільно критикувати советське життя, головне те, що за „культу особи”, а навіть сучасне, якщо воно допомагає ростові комунізму і не виходить поза дозволені рами. Не вільно тільки критикувати партії і її постанов ні в минулому, ні в сучасному, не вільно критикувати уряду советської держави, не вільно критикувати сучасних партійних провідних діячів, бо вони недоторкальні, але вільно покритикувати кол. „культ особи” та все,

що з ним зв'язано, але тільки із становища марксо-ленінської ідеології.

З цього письменники скористали дуже радо і надолужують собі тепер за всі часи. В поширених рамках соц. реалізму знайшлося місце не тільки для народництва, але й для історичної тематики, для „філософських роздумів” і для психологічного трактування персонажів, які в сьгоднішніх творах не діють уже як накручені механізми, але як живі люди, що мають душу (в матеріалістичному розумінні). Та й вільно письменникам, а навіть треба, звертати більшу увагу як дотепер на художність своїх творів, тобто на мистецьку форму, і вільно багатше використовувати творчу уяву, замість невільничо зображувати дійсність. За марксівсько-ленінською естетикою, мистецтво є відображенням життя, але то відображення не мусить бути невільниче, фотографічне, а повинно бути творче, з „ідейною широтою і багатогранністю”, бо соц. реалізм „дає найширші можливості вираження життєвої правди”, кажуть сов. критики й теоретики.

З цього погляду треба підходити до творчості сучасних советських письменників, а тим самим і до творчості останнього періоду Малишка, якого підсумком є премійована збірка „Далекі орбіти”. „Пафос” цієї збірки, як каже один із його дослідників, „полягає у ствердженні ленінської правди в нашому життє, в поетичному осмисленні всього того, чим характерна епоха після XX З'їзду КПРС”. Якби хтось хотів шукати в творах Малишка справжньої поезії, його праця була б зовсім даремна. Малишко поет не з Божої ласки, тільки з партійної. Партія дала йому все, окрім того, що він міг одержати тільки з вічного джерела, а цього він не одержав, тільки віддав усього себе партії.

Софія Наумович / НАГОРОДА ГОНКУРІВ*)

„Це велика радість і хвилювання, коли пощастить відкрити талант, коли виринає перед вами автентичний письменник”, — каже академік Данило Ропс у передмові до книжки румунського письменника Вінтілі Горії „Бог народився на вигнанні”. Він, мабуть, і був тим відкривцем румунського письменника, який за твір, написаний чужою, французькою, мовою, дістав літературну нагороду Гонкурів. Що він був примушений згодом її зректися (його обвинуватили у співпраці з німцями), то це не міняє ні вартости книжки, ні того дивного факту, що в переінтелектуалізованій Франції, з великою кількістю добрих письменників, обдарованих від народження отим неповторним французьким „еспрі” (кажуть, — завдяки споживанню вина!), — нагороду Гонкурів часто призначають чужинцям.

---

*) Вінтіля Горія: „Бог народився на вигнанні”, щоденник Овідія в Томе, роман, передмова Данеля Ропса з Французької Академії, вид. Ле Сінь — А. Фаяр, Париж 1960.

(Vintila Horia: „Dieu est né en exil”, journal d'Ovide à Tomes, roman, préface de Daniel Rops de l'Académie Française. „Le Signe” — A. Fayard, Paris 1960).

Варто поцікавитися, яким критерієм руководився Ропс в оцінці цієї книжки: „Її якість, — каже він, — у цій містерійній наявності обдарування, складеного з таланту, стилю, думки й форми”. Дефініція, на перший погляд, скромна й банальна, проте слід узяти до уваги, що слово „думка” (пансе) має у французькій мові ширше значення як у нашій, бо під ним треба розуміти й такі поняття як „ідея”, „ідеал”, а навіть, за Лярусом, „усе внутрішнє життя людини”. І коли прикласти оте поширення з’ясування прикмет книжки, то виходить, що французький академік дав дуже високу оцінку письменницькому хистові Вінтілі Горії, а це, безперечно, й причинилося до присудження йому нагороди.

Проте, звичайному читачеві не так легко дошукатися високих вартостей цієї книжки, а бодай не так зразу. Своею суворою обкладникою, яка так дуже відбігає від наших барвистих, переладованих деталями, книжкових оформлень, та графічним виглядом: задрукованими, від маргінесу до маргінесу, сторінками, з мінімальною кількістю діалогів, — лавреатова книжка ні трохи не обіцяє розважити читача, хоч у цій книжці є багато дечого — від шукання Бога до порнографічних рисунків на столі, від глибокої філософії римського мислителя до наївних, варварських забобонів, від прекрасного втілення автора в героя свого твору до дискретної, майже непомітної, апології своєї батьківщини.

Щоправда, цієї останньої риси твору Вінтілі Горії, Ропс не розкрив належно. Він бо захопився тим, що, як і сам пише, багато письменників-чужинців вживають для свого творчого вияву французької мови. Захопившись цим, Ропс випустив з уваги цей безперечний факт, що В. Горія користувався французькою мовою як засобом до ширшого й доступнішого прославлення своєї рідної Румунії.

Цей патріотизм румунського письменника дуже прихований і стриманий, — зовсім протилежно нашому, палкому, який зразу кидається ввічі, бо, наприклад, слова „Румунія” в книжці не знайти, а до її давньої назви „Дакія” автор не додає ніяких пояснень. А все ж таки „Бог народився на вигнанні”, — це апологія колишньої й сучасної Румунії.

Щоб зрозуміти поетів задум і його здійснення, треба хоч трохи познайомитися з його життям і переживаннями. Вінтілі Горія — втікач, який проблему вигнання-екзилу знає наскрізь, проживши 20 років, — на возі й під возом — поза своєю батьківщиною і зазнавши невід’ємного екзилу почування, туги-ностальгії. Побувавши в Південній Америці (Аргентині) і повернувшись до Європи, як багато інших втікачів, перебував якийсь час в Іспанії. Саме там мав він 1958 р. — як квітисто висловився Данило Ропс — „духову зустріч”. З ким? З римським поетом, Овідієм Назоном, чие двотисячоліття саме тоді відзначували іспанські інтелектуалісти. Читаючи — вдруге від матури — твори римського поета, В. Горія зазнав свого роду „шоку”. Таж Овідій був теж вигнанцем! Його запроторив був римський цісар Август на вигнання саме до Румунії, колишньої Дакії, де славний поет і помер!.. „І між славним латинським поетом і сторіччя та румунським ХХ, нав’язується якийсь дивний, надприродний

зв'язок" — стверджує Ропс. Зроджується ідея надати тому зв'язкові якогось конкретного вигляду. Постає задум з'єднати свої власні думки й переживання з Овідієвими, перевтілитися в свій власний попередника-героя і змалювати його добу, спосіб життя, оточення, передати оригінальний характер цього римського патриція, освіченого, але здеморалізованого ледачим життям і розпустою, проте ж талановитого поета, наділеного ясним і бистрим розумом, із нахилом до філософії та, на свій спосіб, шляхетного.

Задум відважний і не кожний письменник упорався б із ним, але В. Горія,, переживши захоплення своїм відкриттям, загорівся вогнем пізнання всіх таїн Овідієвого життя в Дакії, так що в ньому перетопилися дві людські долі в одну, дарма, що дві тисячі років відділяли одну від одної. Вивчаючи старовину, Горія бачив у ній історичні обставини, подібні до сучасних, тож пристосовавши ще й модерні наукові засоби до тодішньої філософії, створив глибокий твір, який зовсім заслужено придбав йому нагороду Гонкурів.

Сюжет твору дуже простий. Немає в ньому незвичайних подій, конфліктів, а коли навіть і трапляється любовна зрада чи скритовбивство, то Горія-Овідій переходить над ними до порядку з філософічним спокоєм римського циніка й скептика, але й із зрозумінням та вибачливістю модерного румунського письменника.

Так ось, завдяки самотності в чужій країні та під впливом нового оточення, в яке він так несподівано потрапив, ледачий епікурець перетворюється на наших очах у шукача правди й добра. А це оточення — це погорджувані римлянами підкорені „варвари" — жети-дакійці, предки сучасних румунів. Чи тому, що сам він попав у неласку Риму чи може так виявлялося його патриціанство, Овідій зумів заприятелювати з сусідами — мешканцями міста Томе, закладеному греками для торгівлі й завойованого разом із Грецією римлянами. Це заприятелювання дозволило йому не тільки вивчати дакійців, їхні звичаї та спосіб думання, але й відбути подорож углиб цієї країни, куди не сягала римська нога. Із справжнім здивуванням він побачив, що населення Дакії куди моральніше за його земляків і ні трохи не дурніше, хіба суворіше. Ствердив він теж, що вони вже тоді вірили в одного Бога, а радше в його попередника-пророка.

І саме тут справжня вартість і головна проблема твору. Під час подорожі, дакійці завезли Овідія до якогось монастиря та познайомили його із своїм священником. І ось славний поет, у розмові із скромним, але розумним старцем, мусить признатися до поразки, яка зрештою була для нього спасенням: старий чернець влив у нього віру у вічне життя й прихід нового, єдиного, Бога...

Це було справжнє щастя для старого скептика, який перестав вірити в старих римських богів, але нових не створив і опинився перед порожнечою. Бо тут, у розмові з дакійцем, він знайшов об'явлення... Наче перероджений, вертався він із подорожі по країні варварів, дивуючись і завидуючи їх простому й моральному життю.

Брелки

Згодом трапилася ще одна подія, яка утвердила Овідія в його сподіваннях, що новий Бог — інший від олімпійських, більше людський, — появиться на землі, а може, вже появився. До Томе приїхав грецький лікар Теодор і розказав Овідієві своє надзвичайне переживання. Перебуваючи в Юдеї, точніше, в містечку Віфлеємі, його закликали були однієї ночі до хворого. Повертаючись біля півночі, він побачив на небі велику зірку, яка наче повисла над однією з тих печер, в яку пастухи заганяють худобу в негоду. Він помітив теж, що при вході до печери стояли навколішках якісь люди. Він наблизився до печери й хтось його пізнав:

— А ось лікар, але він прийшов запізно!

— Що сталося? — запитав Теодор.

— Месія народився!

Теодор промостив собі дорогу до стаєнки й у яслах побачив Його. Він спав, а Мати лежала на соломі, втомлена родами. Сивий старець підійшов до нього:

— Хто кликав вас сюди?

— Ніхто. Я побачив зірку і сам прийшов... І тепер я вже не потрібний... Але чому ви тут?

— Ніхто не хотів нас прийняти, бо всюди повно людей до запису...

— Я завтра вранці виїжджаю. Ви можете взяти мою кімнату...

Під час тієї розмови Дитина прокинулася. Відкрила очі й поглянула на Теодора з виразом вдячності як доросла особа. Теодор став навколішки й плакав від щастя, — так на нього вплинув блаженний спокій цього місця й тієї Дитини... При виході він зустрівся з дакійським священиком...

Розказавши свою чудову пригоду, Теодор заявив Овідієві, що він іде на розшуки Бога-дитяти, якого згубив, виїхавши з Юдеї, але без якого вже не може жити.

Пов'язавши своїм логічним розумом те, що говорив йому дакійський священик із розповіддю Теодора, Овідій прийшов до висновку й заспокоєння, що після земної мандрівки чекає його ще інше, краще, життя і з того часу його вигнання вже не було йому таке важке й принизливе, бо ж... і „Бог народився на вигнанні!”

Крім цієї, провідної, є ще й інші проблеми в книжці Горії. Автор знаменито живився в погляди й уподобання Овідія — вільнотомця й ліберала — поета і автора таких „навчальних” творів як „Арс аманді”, тому й змалював його теж як противника мілітаризму. Із цього боку Горіїв Овідій нагадує трохи нашого Шевченка з його відразою до „салдатчини”. Майже такими самими словами й картинами висміяв Горія бездушність і жорстокість римських легіонерів, зокрема ж Овідієвого сторожа, центуріона Валеріюса, точну відбитку московських наставників Шевченка.

А далі знову інший аспект книжки, що може захопити, зокрема українського, читача. Оце дискретне, але тепле, прославлення батьківщини своїх предків. Тут письменник вдався до протиставлень. Коли гнучкий Овідієв розум міг зразу ж узяти верх

над примітивними дакійцями, а то й над не дуже освіченими греками в Томе, — то дакійці викликали Овідіїв подив і пошану своєю гідною поведінкою й суворими засадами, зокрема ж співучістю мови, яку, звиклий до чужих мов, римлянин, не тільки вивчив, але й пробував нею віршувати. Простудіювавши старовинну історію Дакії та її сусідів, Горія-Овідій згадає і скитів та сарматів з тією ж теплою симпатією, що й Дакію, та всі спільні звичаї тих народів: гостинність (обов'язкове частування медом і молоком!), братерськість і відвагу, а також, і зокрема, — красу й ніжний чар їхніх жінок.

Можливо, що в культурному й рафінованому Римі порівняння дакійців з римлянами вийшло б у некористь дакійців. Але на їх землі, без впливу й натиску окупантів, дакійці виступили перед Овідієм як господарі своєї споконвічної землі з такими психічними якостями, які не даються зденаціоналізувати. Більше того, вони перетягають на свій бік римських легіонерів, чи то втомлених „салдатчиною”, або . . . закоханих у дакійські жінки. І самому Овідієві, якби він був молодший, і якби його не випередив його компатріот, була б трапилася подібна доля, бо його молодда господиня-дакійка вміла так гарно вести дім і створити йому милий затишок та пригожі умови для інтелектуальної праці, а надусе так смачно варити страви, як того не вміли б зробити ні його дружина Фабія в Римі, ні любка Корінна, надхненниця тієї славної „Арс аманді” . . . А звалася ота Овідієва господиня . . . Докія і мала всі риси української жінки . . .

Отак гарно й легко, белетристичною формою, показує Вінтіля Горія західному читачеві древню історію свого народу, вплітаючи її в канву історичних пригод римського поета. Книжка надихує читача щирою симпатією до дакійського народу. Читач уже сам, без вьяснювання, зорієнтувався, що сьгоднішні румуни — це перемішання слов'янського племені з римськими військовими відділами, що стаціонували в Дакії, і звідси їх мова — поєднання слов'янських і латинських слів.

П. К. Ковалів / ДЕЩО З ТЕОРЕТИЧНИХ ПИТАНЬ ГРАМАТИКИ

Недавно у видавництві Київського університету вийшла спеціальна праця І. К. Кучеренка „Теоретичні питання граматики української мови” (1961, стор. 1-172). В цій праці подано критичний огляд теорій: 1) про граматичне значення і граматичну категорію, 2) про частини мови в українській мові та 3) про граматичні категорії іменника.

Автор звертає увагу на поняття граматичної категорії, які він уважає „одним з найважливіших основних понять граматики”¹⁾. Але це поняття досі по-різному трактували. О. Потебня граматичними категоріями вважав частини мови, а рід, число, від-

¹⁾ Термін „граматична категорія” запровадив у граматику О. Потебня в своїй праці „Из записок по русской грамматике” (див. вид. 1958 р., Москва, т. I-II).

мінок, особу він трактував як граматичні значення. О. Шахматов навпаки, під поняття граматичної категорії підводив: рід, число, відмінок, особу, вид тощо.

Існує два напрямки у визначенні граматичної категорії. Перший — поданий у Шахматова (Синтаксис русского языка, в. II, 1927, стор. 15), який не залічує сюди частин мови. Граматичні категорії у нього протиставлені частинам мови, які називаються „лексико-граматичними розрядами”. Другий напрямок зберігає за поняттям граматичної категорії обидва значення: значення класи слів (частини мови) і узагальнене граматичне значення²⁾.

І. К. Кучеренко не згоджується ні з першим, ні з другим. З першим — тому, що „помилково зводиться лексичне значення слова (іменник) до граматичного”, затуманюється, мовляв, суть граматичної категорії. З другим — тому, що ототожнюються лексичне і граматичне значення. Він каже: „Нівелювати значення даного слова — лексичне і граматичне — і будувати на цьому доведення того, що поняття *граматична категорія* відноситься як родово до видових — частина мови (кляса слів) і узагальнене граматичне значення, значить допустити явну помилку, тому зберегти обидва ці якісно різні значення за одним і тим же поняттям граматична категорія не може” (с. 16).

Говорячи про лексичне і граматичне значення слова, І. К. Кучеренко вважає помилковим заперечення Шахматовим зв'язку граматичного значення з реальною дійсністю. „У сучасних граматиках, — пише Кучеренко, — вказана помилка не подолана, і це, очевидно, можна розцінювати як одну з причин різнобою в розумінні граматичного значення і його зв'язку з лексичним значенням у слові” (с. 19).

В граматиці Галкіної-Федорук (Современный русский язык, 1957, стор. 174) є твердження, що граматичні значення „безпосередньо не зв'язані з лексичним значенням слова, бо вони будуть спостерігатись і в інших словах (напр., відмінок у словах з різним лексичним значенням: стіл, вода, вікно)”. Матвеева-Ісаєва (Грамматические категории. Ученые записки Ленинградского государственного института им. Герцена. Кафедра русского языка, т. 104, 1955, стор. 10) висловлює компромісову думку: „Граматичне значення може бути зв'язане з семантичним значенням і може не бути з ним зв'язане”.

І. К. Кучеренко не поділяє жодного з цих тверджень, дотримуючись погляду, що обидва ці значення, „завжди зв'язані між собою в слові, становлять єдність, зберігаючи разом з тим свою специфіку”, бо лексичне значення оформлене граматичним (відмінок, рід, число).

Що ж до граматичних категорій, то Кучеренко, йдучи за Шахматовим, дає відповідне їх визначення — як назву загальних своїм значенням понять: категорії числа, відмінка тощо. Від граматичних категорій він відрізняє граматичні значення, як „більш конкретні своїм змістом”, які „часто зв'язані з такими конкретними деталями, що для значення категорії виявляються неістот-

²⁾ Див. Б. Н. Головин. К вопросу о сущности грамматических категорий. Вопросы языкознания, 1955, ч. I.

ними". Порів. граматичне значення дійсного способу дієслова (звичайна дія), умовного способу (дія, можлива за якоїсь умови) і т. д.

У зв'язку з цим виникає питання про відношення граматичної категорії до граматичного значення. Про це відношення І. К. Кучеренко вчить так. Граматичне значення усвідомлюється через зіставлення, воно протиставляється одно одному. Але граматична категорія становить собою „єдність протиставлюваних граматичних значень” і усвідомлюється без протиставлення іншим категоріям. Крім того, граматичні значення мають у структурі слова свої показники, граматична ж категорія показників не має, бо вона є тим загальним, яке існує „в своїх складових граматичних значеннях з їх формальними показниками і відносяться до них як до часткового, окремого³⁾).

На цій підставі І. К. Кучеренко не вважає частини мови (іменник, прикметник та ін.) граматичними категоріями, бо вони, мовляв, „становлять собою такі поняття, у значенні яких виражається насамперед узагальнене реальне значення слів, що входять у склад кожної зокрема” (с. 33). Тому, на його думку, в основу вирішення питання про частини мови (досі автори граматики користувались різними критеріями у визначенні частин мови) мусить бути покладений принцип реального значення слів, той принцип, який „неухильно пробивався в усіх мовознавчих працях, але свідомо відсувався⁴⁾).

В розділі „Грамматичні категорії іменника”, що їм присвячено майже половину книжки, автор докладно спиняється на категоріях роду, числа, відмінка і особи.

Автор стверджує факт, що значення категорії роду „належить до питань, не вирішених повністю в мовознавстві”, вказавши на два погляди у визначенні категорії роду: перший погляд визнає категорію роду на підставі біологічних статевих ознак осіб і взагалі істот, другий погляд заперечує цей зв'язок, бо деякі іменники, мовляв, не зв'язані з статтю (дуб, клен, земля, теля, серце тощо). І. К. Кучеренко додержується першого погляду, виходячи з тих міркувань, що „значення категорії роду іменника зв'язане з уявленням про реальну статтю позначуваних осіб і істот, з виявленими статевими відмінностями, хоч такий зв'язок може бути з першого погляду і не виявлений яскраво і чітко в сучасній мові. Рід іменників, що є назвами неживих предметів та абстрактних понять, теж пов'язується з тим же значенням, бо вони оформлені по типу іменників — назв осіб і істот з указаних вище причин. Навіть іменники середнього роду зв'язані з реальним родом хоча б уже тим, що родові значення їх усвідомлюються обов'язково в зв'язку з родовим значенням іменників чоловічого і жіночого роду як протиставлення їм” (с. 100).

Щодо визначення категорії числа існує також два погляди. Перший — розцінює число як категорію синтаксичного порядку, тобто число є лише засобом зв'язку між словами в реченні. Дру-

³⁾ Див. А. И. Мойсеев. О грамматической категории. Вестник Ленинградского университета, ч. 2, серия истории, языка и литературы, вып. I, 1956.

⁴⁾ Автор розрізняє реальне і лексичне значення слова: реальне відноситься до граматики, лексичне — до лексикології, що цікавиться тільки загальним змістом слова.

гий — у протилежність першому вважає, що категорія числа, як і категорія роду, є категорією лексико-граматичною⁶). Значення категорії числа обумовлюється не зв'язками між словами в реченні. Напр., слово „атмосфера” має форму множини лише в спеціальному значенні — значенні одиниці тиску газів. Слово „папір” як назва матеріалу не має форми множини. Але „папір” — „папери” мають інше значення (як документ).

Автор додержується другого погляду. Він твердить, і цілком слушно, що числові форми іменників — не форми словозмін, тобто не форми того самого слова, а форми словотворення, тобто різні слова, кожне з своїм лексичним значенням. Наприклад: „До хати зайшла мати” і „На майдані коло церкви пошмутились матері”. Звідси у нього твердження, що категорія числа поділяє іменники на дві співвідносні групи: іменники однини і іменники множини. Тут різний зміст. Це значить, що категорія числа має лексичне і граматичне значення.

Нарешті, треба сказати ще кілька слів і про категорію особи. Як відомо, в граматиці особа іменника визначається граматичною формою дієслова. Але Кучеренка це не задовільняє: мовляв, категорія особи в граматиці значенні „притаманна не тільки дієсловам, але й іменникам”. Таким чином, категорія особи для іменника є однією з основних. Він вважає цю категорію „одним з основних граматичних засобів реалізації предикативних відношень дієслова (виразника предикативної ознаки) з названим іменником суб'єкта в реченні. Формальним показником особи іменника є відмінок: називний (показник 3-ої особи) і кличний (показник 2-ої особи). Отже, значення особи мають тільки прямі відмінки, тобто відмінки суб'єкта. Це породжується, мовляв, із значенням цієї категорії в дієслів, у яких вона є „засобом оформлення їх предикативних відношень до суб'єкта”. Напр.: „Вогонь палає і гуготить” (3-тя особа) і „Ой, зійди, зійди, ясен місяцю” (2-га особа). Звідси в автора впливає конкретне визначення значення особи іменника: „Суб'єкти, названі іменником у названому відмінку, мають значення третьої особи, а суб'єкти, названі іменниками у кличному відмінку, — значення другої особи” (169).

Форми дієслів змінюються, мовляв, залежно від того, з якою особою суб'єкта зв'язується дієслово в реченні. Це й дає підставу авторові виділити категорію особи іменника як окрему категорію.

Такі основні думки з деяких теоретичних питань граматики, що їх висловлює в своїй праці І. К. Кучеренко. Треба ствердити, що самий виклад у автора ускладнений великою розтяглістю та частим повторюванням тієї самої думки. Це затьмює часто основну думку, яку часто треба шукати, перегортаючи по кілька сторінок тексту. У Потебні і Шахматова ці питання висвітлені значно простіше.

Та з усім тим, названа праця І. К. Кучеренка безперечно вносить деяке відсвіження в теоретичних питаннях граматики, хоч у цілому автор перебуває під впливом вчення Шахматова про

⁶) Див. В. В. Виноградов. Русский язык. 1947, стор. 155.

граматичні категорії, вчення, що характеризується великою кількістю категорій.

Ми з свого боку більш схильні були б іти за О. Потебнею, який питання граматичних категорій цілком слушно зв'язує з частинами мови, називаючи їх граматичними категоріями. Їх категоріяльне значення Потебня визначає тільки в синтаксі, бо кожне явище мови пізнається не ізольовано, а в контексті мови, в сполученні з іншими явищами. Отже граматична категорія зв'язана з усією структурою речення. Так само й Шахматов поняття граматичної категорії органічно зв'язував з поняттям речення, бо тільки в реченні, на його думку, розвиваються граматичні категорії. В цім питанні Шахматов цілком у згоді з Потебнею.

Обидва вчені підготували досить міцний ґрунт для визначення граматичних категорій, хоч повної системи ми ще не маємо⁶⁾. Праця І. К. Кучеренка, критикуючи системи Потебні й Шахматова, цього питання все ж таки остаточно не розв'язує, хоч подає, правда, ряд цікавих думок із сфери теоретичних питань граматики.

---

⁶⁾ Спробу подати таку систему див. в статті: П. Ковалів. До питання про визначення й розвиток граматичних категорій. Український Засів, ч. 4. 1943, стор. 131-138.

Осип Залеський / ТВОРИ ШЕВЧЕНКА В УКРАЇНСЬКІЙ МУЗИЦІ

Поетичні твори Т. Шевченка займають у музичній творчості українських композиторів пошевченківської доби передове місце. Є це виявом не тільки популярності творів поета, але також музикальності цих творів, бо не кожна поезія надається для перетворення її у музичний твір, або — простіше кажучи — не кожна поезія настроює композитора до творчості. Тому й не дивно, що майже всі українські пошевченківські композитори творили й творять музику до його поезій. Найбільше творів належить М. Лисенкові, всі вони охоплені назвою: „Музика до кобзаря Тараса Шевченка”.

Багато поезій Т. Шевченка поширилися серед народу як пісні, при чому ім'я композитора забулося, і вони дістали назву „народних пісень”. У збірнику „Українські народні пісні” (том 2 Київ 1955) подано як народні пісні до слів Шевченка такі: „Як умру” (Заповіт), „Реве та стогне”, „Така її доля”, „Тече вода в синє море”, „Тяжко, важко в світі жити”, „Богатого, губатого дівчина шанує”, „Вітре буйний”, „Єсть на світі доля”, „По діброві вітер вие”, „Плавай, плавай лебедоньку”, „Думи мої, думи мої”, „Нащо мені чорні брови”, „Ой три шляхи”, „Ой одна я”, „Садок вишневий”, „Ой не пються вина, меди”, „Навгороді коло броду”, „Якби мені черевики”, „Зоре моя вечірняя”, „Тече вода з-під явора”. Мелодійна і ритмічна будова цих пісень не вказує на те, що вони постали „серед народу”, а зраджує їхнє композиторське авторство, хоч прізвища композиторів не знані, або призабуті. Ці пісні можна радше назвати „популярними піснями”, подібно, як називаємо пісні „Взяв би я бандуру”, „Стоїть гора високая”, „Де

ти бродиш моя доле" і інші. Шевченкові „народні" пісні вже й тому не є народними, що автор слів нам знаний, а деяких пісень знаний і автор мелодії, наприклад „Заповіт" чи „Реве та стогне". Заповіт, що його співали й співають на Придніпрянщині в часі різних національних святкувань замість українського гімну, який був заборонений царською владою, а тим більше теперішню „демократичною", є твором учителя з Полтавщини Івана Гладкого. Його мелодію опрацювали для хору Кирило Стеценко (найчастіше співається), Олександр Кошиць, Лев Ревуцький та інші композитори. Музику до „Реве та стогне" („Причинна") написав у 70-их роках мин. століття Дмитро Крижановський і хотів цей твір видати друком в Одесі, але цензура не дала дозволу на видання. Та хоч і не видана друком, пісня скоро спопуляризувалася, ім'я автора мелодії забулося і пісня стала „народною" — відомою на всіх землях України. Сама мелодія зазнала згодом змін, як це буває і з народними піснями, що проявляються часто у „варіантах", змінених мелодійно чи ритмічно співаючими.

Сам Шевченко мав гарний голос і любив співати та створив і мелодії до деяких своїх поезій, як „Думи мої", „Нащо мені чорні брови", та інших, що їх дослідники творчості Шевченка нараховують коло десятка. Ці пісні перейняли від Шевченка його сучасники і так вони стали загально відомі ще за Шевченкового життя, головню на Полтавщині й Чернігівщині.

Авторських музичних творів до поезій Т. Шевченка, себто творів композиторів відомих по імені, дуже багато, бо, як я вже згадав, майже всі українські композитори творили музичне оформлення до його поезій для сольових голосів, дуетів, терцетів і хорів у різних композиційних формах. Деякі твори Шевченка дали основу письменникам до написання оперних лібрет, а композитори створили з них опери, про що буде згадка при кінці цього нарису.

Щоб познайомити читачів з багатством музичних творів до поезій Шевченка, подаю тут назви поезій Шевченка і авторів до них. Цей список музичних творів далеко не повний, бо не всі музичні твори нам тепер доступні, хоча б у каталогових списках, не всі твори були видані, бо й музичних видавництв було в нас не багато, а також ніхто не знає, скільки музичних творів до поезій Шевченка лежить в рукописах в авторів чи сторонніх людей. Я був би дуже вдячний за доповнення цього списку, бо тільки цим способом можна доповнити бібліографію музичних творів до слів Т. Шевченка.

Цей список зроблено за абеткою заголовків творів Т. Шевченка, а при кожному творі подано музичний жанр та композитора. Для заощадження місця подаю скорочення: г. з форт. — значить, пісня для одного голосу (сольо) з фортепіаном, міш. х. (мішаний хор), чол. х. (чоловічий хор), жін. або дит. х. (жіночий або дитячий хор). Якщо не подано з форт. або орк. (з фортепіаном або оркестрою), значить твір без супроводу (а капелля).

Барвінок цвів — міш. х., М. Лисенко.

Буває іноді старий — г. з форт., М. Лисенко.

Вітре буйний — г. з форт., В. Заремба, жін. тріо з форт., Богданна Фільц.

- Гайдамаки: А мій батько орендар — чол. х. з форт., Ю. Мейтус
- Гетьмани, гетьмани — г. з форт., М. Лисенко.
- Гомоніла Україна — г. з форт., М. Лисенко.
- Гопак (по дорозі рак) — міш. х., А. Коломиєць
- Літа орел — чол. х., К. Стеценко
- Моліться братія — г. з форт., Г. Павловський
- Ой гоп гопака — г. з форт., І. Шамо
- Ой гоп, таки так — чол. х., М. Вериківський
- Ой Дніпре мій, Дніпре — г. з форт., М. Лисенко
- У гаю, гаю — г. з форт., М. Лисенко, Д. Січинський, П. Печеніґа-Углицький, Ф. Надиненко
- Гамалія: чол. х., сольові голоси, деклям. і форт., І. Біликовський хор кантата В. Матюк, міш. х., Д. Кашубинський, Р. Левицький, чол. х. з баріт. соль., А. Рудницький
- Наш отаман Гамалія — чол. х. з форт., М. Лисенко
- Ой нема, нема ні вітру, ні хвилі — чол. х. з форт., М. Лисенко
- У Туркені по тім боці — чол. х. з форт., М. Лисенко
- Гімн чернечий (Удар громе) — г. з форт., Д. Клебанів
- Доля (Ти не лукавила) — г. з форт., М. Лисенко
- До Основ'яненка (Б'ють пороги) — хор. кантата з солями і форт. (орк.), М. Лисенко, П. Печеніґа-Углицький
- Дума — г. з форт., М. Фоменко
- Думи мої — чол. х., С. Воробкевич, А. Гнатишин, міш. х., В. Безкоровайний, г. з форт., Ф. Надиненко, П. Печеніґа-Углицький, Л. Рубець
- За байраком байрак — г. з форт., С. Людкевич, міш. х., І. Левицький
- За думою, дума (Н. Й. Гоголю) — г. з форт., М. Лисенко, В. Заремба, Я. Степовий, міш. х. з форт. Ф. Надененко
- Закувала зозуленька — г. з форт. М. Лисенко, В. Заремба, В. Косенко, міш. х. Ф. Надененко, жін. х. з форт. Я. Файнтух
- Заповіт: для міш. і чол. хорів, баріт. соль і форт. (орк) М. Вербицький, чол. х., тен. сольо і форт. М. Лисенко; кантата для хору, соль. і чол. орк. С. Людкевич, В. Барвінський, Б. Лятошинський, міш. х. г. з форт. К. Стеценко, В. Заремба, для хору з форт. К. Стеценко, Я. Степовий, Л. Ревуцький, О. Кошиць (чол. х.), М. Вілінський
- Заросли шляхи тернами — чол. х. С. Воробкевич
- За сонцем хмаронька пливе — міш. х. М. Лисенко, П. Сениця
- Зацвила в долині червона калина — дуєт з форт. М. Лисенко, г. з форт. І. Шамо
- Зійшлись, побрались — дуєт з форт. М. Лисенко
- І богата я — г. з форт. М. Лисенко, В. Заремба, Ф. Євсєвський
- Іван Гус (кругом неправда) — чол. х. з баріт. сольом і форт. М. Лисенко
- Іван Підкова: Було колись — г. з форт. П. Сениця, чол. х. Ф. Колесса
- Ізза гаю сонце сходить — міш. х. Б. Лятошинський
- І золотої і дорогої — г. з форт. Д. Січинський, К. Стеценко
- І небо не вмите — г. з форт. П. Сениця

І тут і всюди — г. з форт. В. Заремба
І широкою долину — дуєт з форт. М. Лисенко, г. з форт. П.
Сениця, М. Жербін, чол. х. С. Воробкевич
Кавказ — симф. кантата для хорів, сольов. гол. і орк. С. Люд-
кевич
Калина: Чого ти ходиш на могилу — г. з форт. В. Заремба
Широкая, високая калино моя — міш. х. М. Лисенко
Катерина: Есть на світі доля — г. з форт. М. Лисенко
Княжна: Зоре моя, вечірняя — г. з форт. М. Лисенко, міш. х.
М. Леонтович, жін. карт. з форт. Г. Павловський
Село, село — чол. або жін. х. — М. Гайворонський, міш. х.
О. Залеський
Кобзар для дітей (дит. хори) К. Стеценко
Косар (понад полем іде) — г. з форт. М. Лисенко, чол. х. з
форт. (орк.) С. Людкевич
Лічу в неволі — міш. х., тен. сольо і форт. (орк.) Д. Січин-
ський
Мені однаково — г. з форт. М. Лисенко
Ми заспівали, розійшлись — дуєт з форт. М. Лисенко
Минають дні, минають ночі — г. з форт. М. Лисенко, В. За-
ремба, П. Сениця, П. Печеніга-Углицький, чол. х. С. Во-
робкевич
Минули літа молодії — г., скрипка і форт. О. Нижанківський,
міш. х. з форт. Д. Січинський
На вічну пам'ять Котляревському — кант. для хорів і форт.
(орк.) М. Лисенко
На вулиці не весело — г. з форт. В. Заремба
На городі, коло броду — г. з форт. М. Лисенко, В. Заремба,
Я. Лопатинський, П. Глушков
Над Дніпровою сагою — г. з форт. М. Лисенко, В. Заремба,
Д. Клебанів, дит. х. Ю. Гай, міш. х. Т. Сидоренко
Назар Стодоля: музика до драми — Н. Вахнянин, О. Чишко,
Тра-ля-ля, Зоря з місяцем, Через гору піду — г. з форт. В.
Заремба
Наймичка: У неділю вранці рано — г. з форт. М. Лисенко,
міш. х. О. Андрієва
Наша дума, наша пісня (До Основ'яненка) — міш. х. з орк.
С. Людкевич, жін. х. М. Гайворонський
Нащо мені чорні брови — г. з форт. М. Лисенко, В. Заремба,
Н. Маркевич, Д. Бонковський
Наче степом козаки — г. з форт. Д. Клебанів
Невольник: Дума — У неділю вранці рано — г. з форт. М.
Лисенко
Не вернувся із походу — г. з форт. М. Лисенко
Не женися на багатій — г. з форт. М. Лисенко, В. Заремба,
міш. х. Ф. Надененко
Не журюся — г. з форт. В. Заремба
Немає гірше як в неволі — г. з форт. А. Рудницький
Неофіти: Псалом новий Господеві — чол. х. О. Залеський
Не тополю високою — г. з форт. М. Лисенко, В. Заремба
Огні горять — г. з форт. М. Лисенко, чол. х. С. Воробкевич,
чол. х. О. Залеський

- Один у другого питаєм — чол. х. Д. Січинський
 Ой вигострю товариша — чол. х. з форт. С. Людкевич
 Ой гляну я, подивлюся — г. з форт. М. Волошин
 Ой діброво, темний гаю — міш. х. М. Лисенко, жін. х. Я. Степовий, г. з форт. В. Грудин
 Ой крикнули сірі гуси — г. з форт. М. Лисенко
 Ой люлі, люлі — г. з форт. М. Лисенко, В. Заремба, голос, скрип. і форт. В. Третяк
 Ой на горі ромен цвите (Дума) — г. з форт. М. Лисенко, В. Грудин, Ю. Майборода, міш. х. Є. Юцевич
 Ой одна я, одна — г. з форт. М. Лисенко, В. Заремба, П. Печеніга-Углицький, В. Борисів, жін. х. з форт. Л. Ревуцький
 Ой стрічечка до стрічечки — г. з форт. М. Лисенко, М. Радзеевський, канон для двох лог. О. Залеський
 Ой сяду я під хатою — г. з форт. М. Лисенко
 Ой три шляхи широкії — г. з форт. Я. Степовий, чол. х. Г. Топольницький, С. Воробкевич, міш. х. М. Іжакевич, О. Андрієва
 Ой умер старий батько — г. з форт. М. Лисенко, В. Заремба, чол. х. Ф. Колесса
 Ой у саду, саду — міш. х. О. Тин (М. Гайворонський), В. Безкоровайний
 Ой у полі могила — чол. х. К. Стеценко
 Ой чого ти почорніло — г. з форт. М. Лисенко, С. Яременко, чол. х. С. Воробкевич, міш. х. з форт. Л. Ревуцький
 Орися ти, моя ниво — міш. х. з форт. М. Лисенко
 Ой я свого чоловіка — г. з форт. М. Лисенко
 Пісня (Ой на горі ромен цвіте) — г. з форт. М. Лисенко, В. Грудин, Ю. Майборода
 Подражаніє Ісаїї глава XXXV (Радуйся ниво) — кант. для хорів, сол. гол. і форт. (орк.) М. Лисенко, г. з форт. А. Рудницький
 Подражаніє XI псалму (Мій Боже милий) — г. з форт. В. Безкоровайний
 Полюбилася я — г. з форт. М. Лисенко, І. Шамо
 Полюбила чорнобрива — міш. х. Ф. Надиненко
 Перебендя — міш. х. Т. Топольницький
 Посланіє: До мертвих, живих і ненароджених — кантата для хорів, соль. голосів, форт. і орк. А. Рудницький, О. Залеський, міш. х. Д. Кашубинський, М. Білянський
 Учїтеся брати мої — г. з форт. М. Лисенко, міш. х. М. Гайворонський, жін. х. О. Залеський
 Причинна (Реве та стогне) — г. з форт. М. Лисенко, міш. х. О. Залеський
 Така її доля — г. з форт. В. Шуть
 Псалми Давидові: На ріках вавилонських — міш. х. Л. Ревуцький
 Псалом новий Господеві — чол. х. О. Залеський
 Рано вранці новобранці — чол. х. з форт. К. Стеценко
 Розрита могила (світе тихий) — чол. х. не знаного комп.
 Росли у купочці — дуєт з форт. М. Лисенко
 Садок вишневий (Вечір) — г. з форт. М. Лисенко, М. Гай-

- воронський, міш. х. Б. Вахнянин, В. Березовський, чол. х.
 А. Гнатишин, жін. х. Я. Степовий
 Світе ясний — дит. х. З. Ступницький
 Сестрі — г. з форт. В. Заремба
 Сирітка (На Великдень) — г. з форт. Б. Фільц
 Сон: У всякого своя доля — міш. х. М. Лисенко
 На панщині — г. з форт. Ю. Мейтус, дует з форт. В. Шуть
 Полуботко — міш. х. з форт. В. Безкоровайний
 Дума Полуботка (Із города) — г. з форт. О. Залеський
 Сонце заходить — тріо для двох сопр. і альтя з форт. М. Лисенко, г. з форт. В. Заремба, М. Гайворонський, тріо для соп., альтя і баса, скрип. і форт. В. Шуть, г. з форт. К. Стеценко, міш. х. Д. Роздольський, міш., чол. х. С. Люд-кевич
 Суботів — мелодекл. з форт. М. Гайворонський
 Та не дай Господи нікому — г. з форт. М. Лисенко, чол. х. С. Воробкевич
 Тече вода з-під явора — дует з форт. М. Лисенко, чол. х. С. Воробкевич, міш. х. Я. Степовий, дит. х. О. Залеський, г. з форт. В. Шуть
 Тече вода в сине море — г. з форт. В. Заремба, П. Сениця, М. Фоменко, міш. х. Б. Лятошинський
 Тополя — міш. х., сопр. сольо й форт. В. Березовський
 Плавай, плавай лебедоньку — г. з форт. К. Стеценко
 По діброві вітер вие — г. з форт. П. Глушков, жін. х, з форт. К. Стеценко
 Не щербече соловейко — міш. х. Ф. Надиненко
 Титарівна Немирівна — чол. х. С. Воробкевич
 Туман, туман долиною — г. з форт. М. Лисенко
 У неділеньку святую — кантата для чол. х., баріт. соля і форт. К. Стеценко, Б. Кудрик (Вибір гетьмана)
 У перетику ходила — г. з форт. М. Лисенко, В. Заремба, П. Печеніга-Углицький, міш. х. з форт. Б. Вахнянин, Л. Ревуцький
 У тієї Катерини — г. з форт. М. Лисенко, міш. х., соля й форт. (орк.) Й. Кишакевич, тріо для трьох баріт. з форт. З. Лисько
 Утоптала стежечку — г. з форт. М. Лисенко, В. Заремба, Я. Степовий, П. Печеніга-Углицький, Ф. Надененко, міш. х. Ф. Колесса, чол. х. С. Воробкевич
 Хустина: У неділю не гуляла — кантата для хору, сольов. гол. і форт. (орк.) Л. Ревуцький, Г. Топольницький
 Хустиночко мережана — г. з форт. М. Лисенко, Р. Сімович
 Чи то на те Божа воля — мелодекл. з форт. О. Залеський
 Через гору піду — г. з форт. В. Заремба
 Чернець — симф. поема з бас. сольом і орк. М. Вериківський
 Черниця Маряна (Вітер в' гаї) — міш. х. М. Лисенко, г. з форт. П. Сениця
 Оддай мене, моя мамо — г. з форт. В. Шуть
 Чигирин — г. з форт. П. Сениця, міш. х. з баріт. сольом і форт. О. Залеський

Чи ми ще зійдемося знову — г. з форт. і віолонч. М. Лисенко, г. з форт. П. Сениця, міш. х. і дуєт з форт. С. Людкевич Човен (Вітер з гаєм) — г. з форт. Ю. Рожавська, міш. х. Г. Гембера

Чого мені тяжко — г. з форт. М. Лисенко, міш. х. М. Волошин
Якби зустрілися ми знову — г. з форт. М. Лисенко, А. Рудницький

Якби мені, мамо, намисто — г. з форт. М. Лисенко, В. Заремба, міш. х. В. Березовський

Якби мені черевики — г. з форт. М. Лисенко, П. Сениця, А. Штогаренко, міш. х. з форт. Ф. Колесса

Я нездужаю — г. з форт. Ю. Мейтус

Юродивий (А ти, всевидющее око) — г. з форт. Ю. Мейтус

Твори Т. Шевченка використали деякі письменники як сюжети для оперних лібрет і балетів, до яких створили музику наступні композитори:

Гайдамаки: Ю. Мейтус, В. Рибальченко і М. Тіц (спільно)

Катерина: М. Аркас

Марина: Г. Жуковський

Марія (дві опери): М. Вериківський, А. Ліхнякевич

Назар Стодола (дві опери): В. Косенко, К. Данькевич

Наймичка (дві опери): П. Сениця, М. Вериківський

Невольник: Я. Степовий

Причинна: А. Ліхнякевич

Сотник (дві опери): М. Вериківський, Г. Козаченко

Лілея (балет): К. Данькевич

Вітер в гаї не гуляє: г. з форт. М. Лисенко

Гайдамаки: Була колись Гандзя — міш. хор М. Лисенко

Моліться братія — г. з форт. М. Лисенко

Не дивуйтеся дівчата — міш. хор М. Лисенко

Од села до села — міш. хор М. Лисенко

Гамалія: О милий Боже України, чол. хор М. Лисенко

Не хочу я женитися — чол. хор, М. Лисенко

Ой вигострю товариша — г. з форт. М. Лисенко

Ой гляну я, подивлюся — г. з форт. М. Лисенко

Ой маю я оченята — г. з форт. М. Лисенко

Ой пішла я у яр за водою — г. з форт. М. Лисенко

Псалми Давидові: Боже, нашими ушима, чол. хор, М. Лисенко

Тарасова ніч: Встає хмара зза Лиману, чол. хор, М. Лисенко

Хустина: Доле моя, доле — г. з форт. М. Лисенко

Ще як ми були козаками — г. з форт. М. Лисенко

Відійшли від нас

СЕРГІЙ ЛИТВИНЕНКО, визначний мистець-скульптор, довголітній голова Літературно-мистецького клубу в Нью Йорку і мистецький діяч. Народився 5 жовтня 1899 р. на Полтавщині. Мистецтва вчився в Кракові

(1924-1929), потім продовжував студії в Парижі, де виставляв свої твори в салоні Тюельрі. В осені 1930 р. переселився до Львова і жив там постійно аж до червня 1944 р., після чого емігрував до Німеччини, де перебував спочатку в таборі Карльсфельді а потім у Берхтегадені. В 1950

р. приїхав до Сполучених Штатів і поселився в Нью Йорку, де й помер передчасно.

Як мистець, Литвиненко був увесь час активний і постійно працював над своїми творами, яких за час його творчості назбиралося досить багато. Одним із перших його творів був великий пам'ятник „Поляглим” у Домбю (1929) і пам'ятник „Героям Базару” на Волині (1931). У Львові постали такі його праці, як пам'ятник на могилі Івана Франка на Личаківському цвинтарі (1933), пам'ятники „Поляглим” в Раві Руській і в Яворові (1937), пам'ятник Митрополитові Шептицькому на подвір'ю Національного Музею у Львові, пам'ятник на могилі театрального актора М. Бенцяля в Коломиї і проект пам'ятника князеві Володимирові Великому.

Окрім цих пам'ятників Литвиненко залишив багато менших творів — погруддя визначних діячів, як мистець Петро Холодний, фільмова артистка Батицька, Іван Франко та ін.

Під час перебування в Німеччині, Литвиненко створив портрети Катрі Гриневич, Ісаака Мазела, М. Шлемкевича, пам'ятники на могилі поета Андрія Гарасевича, отамана Шухевича та низку інших портретів. Весь час Литвиненко брав живу участь в організаційному житті мистецької спільноти. Помер на 65 році життя, 20 червня 1964 р.

НЕСТОР ГОРОДОВЕНКО, визначний український хоровий диригент, музикознавець і педагог. Народився 1885 р. на Полтавщині. З 1907 р. працював учителем музики в середніх школах Полтавщини, а з 1917 року в Києві, де він також хор Київського університету. Пізніше Городовенко став професором Київського Музичного інституту і мистецьким керівником капелі „Думка”, з якою об'їхав усю Україну, в 1919-1938 роках, віджджав теж закордон. В 1942 виїхав з більшістю співаків „Думки” на еміграцію і зорганізував у Німеччині капелю „Україна”. З Німеччини переїхав до Канади і поселився в Монреалі, де він мішаний хор „Україна” при УНО до останніх днів свого життя. Помер 21 серпня 1964 р. на 79 році життя.

МАКСИМ РИЛЬСЬКИЙ

На рідних землях помер сеніор советської літератури українською мовою, колись один із передових українських поетів, один із найвизначніших советських культурних і гро-

мадських діячів, „основоположник української радянської літератури”, **Максим Рильський**. Народився 19 березня 1895 р. в с. Романівці на Житомирщині, в родині відомого в своєму часі культурно-громадського діяча Тадея Рильського. Вчився в гімназії а потім на філологічному факультеті Київського університету. По студіях викладав українську мову по школах Попільнянщини, на роб. факультеті Київського університету і потім в Українському інституті лінгвістичної освіти. Впродовж багатьох років очолював Інститут мистецтвознавства фольклору й етнографії Академії Наук УРСР, був членом президії АН, головою українського комітету славістів, членом міжнародного комітету славістів, головою Спільки Письменників України та інше. В 1964 р. Краківський університет вшанував його гонораром докторатом.

Яких 20 років, від 1910 до 1930 Рильський працював для української літератури і в тому часі дав мистецьки високоякісні поетичні твори, які разом із творами інших високо-талановитих поетів, вніесли українську поезію на європейські вершини. В цьому періоді вийшли такі його збірки поезій, як „На білих островах” (1910), „Під осінніми зорями” (1918), „Синя далечинь” (1922), „Крізь бурю і сніг” (1925), „Тринадцять весна” (1926), „Де сходяться дороги” (1929) та „Гомін і відгомін” (1929). В 1930 р. Рильський перейшов до „пролетарської літератури” і став співцем комунізму, Сталіна, партії, п'ятирічок, колгоспів і т. ін., через що мистецька якість його творів сильно обнижилася. В цьому періоді, тобто від 1930 до смерти видав ще около 30 різних збірок поезій та кільканадцять поем, віршованих повістей і оповідань, як „Чумаки”, „Марина”, „Мандрівка в молодість”, „Любов” та ін. Лише деякі з цих творів витримані на певному мистецькому рівні і становлять певну вартість для української літератури. Рильський видав теж кілька книг нарисів і статей на літературні, мистецькі, мовні, етнографічні і громадські теми, нпр. зб. статей „Дружба народів” (1951), „Під зорями Кремля” (1953), „Література і народна творчість” (1956), „Вечірні розмови” (1964). Серед цих статей є декілька літературно-дослідних, зокрема про Шевченкову творчість. Окрім оригінальної творчости,

Рильський залишив і чималу перекладну спадщину — перекладав визначних майстрів світової літератури, як Данте, Шекспір, Вольтер, а також польських („Пан Тадеуш”) і російських („Евгеній Онегін”) і сучасних білоруських, грузинських та вірменських поетів. Помер 24 липня 1964 р. на 69 році життя.

ЗІНАІДА ТУЛУБ, українська підсоветська письменниця старшого покоління; народилася 28 листопада 1890 р. в Києві, де вчилася на вищих жіночих курсах, а потім у Київському університеті, а закінчивши його готувалася до професури. Літературну працю почала з віршів і перекладів, і в 1911 р. вийшов у Києві її переклад староісландської заги „Із старшої Едди” з примітками й додатками перекладачки. Це було перше знайомство українців з поезією Ісландії. Пізніше Зінаїда Тулуб написала російською мовою повість „На перепутъ”, що друкувалася на сторінках журналу „Вестник Европы” 1916 р. За советських часів Зінаїда Тулуб написала історично-суспільний роман з життя України початку 17 ст., часи гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного, „Людолови” (1934-1936). Може й за цей роман вона була репресована Москвою, через що припинилася була її творчість на довгий час. Після реабілітації написала роман з життя Шевченка на

засланні „В степу безкраім за Уралом” (1964), в якому змалювала життя Шевченка в Орській кріпості та участь його в Аральській експедиції Бутакова. Окрім того З. Тулуб працювала над літературно-історичними мемуарами. Померла 26 вересня 1964 р. на 74-му році життя.

ОЛЕКСА КУНДЗІЧ, підсоветський письменник і перекладач. Народився 22 квітня 1904 р. В советську літературу прийшов на початку 20-х років, друкуватись почав з 1923 р. Вчився в Інституті Нар. Освіти, належав до комсомольської літературної організації „Молодняк”, якої був співосновником. Писав оповідання (збірки „Червоною дорогою” 1926, „Село Вовче” 1927, та ін.), повісті й романи, з яких свого часу відомий був роман в п'ятьох частинах „Де факто”, а з повістей відомі були „Долина Май” та „Верховинець”. Після другої світової війни видав збірку нарисів „Заводський зошит” та переклади з російської літератури. Особливо довго працював над перекладом роману Л. Толстого „Війна і мир” та Лермонтова „Герой нашого часу”. Окрім того переклав ще роман Л. Леонова „Російський ліс” та В. Кетлінської „Інакше жити не можна”. Писав теж літературно-критичні статті, про майстерність перекладу та про пошану до мови. Помер 20 червня 1964 р., на 60-му році життя.

СТАРОДАВНІ НАЗВИ КИЄВА

Найдавніший період історії Києва губиться в глибині віків, як і історія таких древніх міст, як Рим, Париж і ін. Минувшина Києва, як і цих міст, теж прикрашена легендами та переказами.

Розташований на великому Дніпровському водному шляху, по якому йшла торгівля південних країн з північними, Київ — столиця древньої Русі — рано стає відомий серед інших народів. Ще в легендарний період історії Києва він був відомим, як „град Дніпра”.

Уже в скандинавських сагах перших сторіч нашої ери згадується Домпаршадт, тобто Дніпровське місто. Під цією назвою в III — IV ст. ст., коли на півдні перебували готи, існувало невелике місто, що стояло, як гадали, там, де тепер розташований Київ; його й ототожнювали з Києвом. На території Києва було знай-

дено монетні скарби, які збереглися від того часу. Вони свідчать про існування в ту пору поселення, що мало торгові зносини з далекими країнами Півдня.

Київ, як відомо, був давнім центром східних слов'ян. У часи зносин Скандинавії з Придніпров'ям, знову ж у скандинавських сагах Київ називається Кенуградом, Хунгградом; араби в IX — X сторіччях називали Київ — Куяб, Куяба, Кунаб, Кунаба, Куяна і вели з ним широку торгівлю. Про це свідчать арабські дирхеми (срібні монети), знайдені у Києві.

Візантіїці знали Київ в X ст. під назвою Киаво, Кава, Киова, Самбаток; під останньою назвою Київ був відомий у хазарів, як укріплене місто. На заході у німецьких авторів Київ згадується під назвою Гунниград, згодом Китава (XI в.), Киама,

Хиве — столиця Русії, в чеських літописах зустрічається Къев, Княва, Куява.

У наших літописах трапляється транскрипція: Къев, Киев і Кіев. У

билинах мажна бачити „Княн-город“, „Княнов-город“ — місто княн.

І. Самоїловський

кандидат історичних наук

Огляди і рецензії

Докія Гуменна. Скарга майбутнього; роман. „Слово“, Нью-Йорк, 1964, 325 стор.

Цією книгою Докія Гуменна завершила 60 років свого існування (народилася 1904 р. в с. Жашкові на Уманщині) і 40 років літературної праці, бо якраз сорок років тому появилася перше її оповідання чи нарис „В степу“, що було надруковане в журналі „Сільсько-господарський пролетар за 1924 р.

При цій нагоді щиро вітаємо авторку з 60—40-літтям і бажаємо ще раз стільки прожити та й неменше романів написати для української літератури.

Цей роман і не роман справжній, як то з романами буває, бо в ньому немає романічної акції, такої, як звичайно в романах — еволюційної, що розвивається, комплікується, загострюється і знов комплікується, аж врешті, коли автор дощенту вичерпаній, розв'язується і закінчується.

Та все таки в ньому є якась акція, бо щось там таки діється і відбувається, герої живуть і щось роблять, бодай рухаються і говорять, отже певне дійство є. Але авторка не на це головну звертає увагу, а на мнутрішній світ персонажів, головню, героїні цього роману, Мар'яни, яку вона так знаменито зобразила, що ми й справді не знаємо, чого вона хоче, бо вона сама не знає. Та ні, Мар'яна знає, а ще більше авторка знає — вона хоче чи хотіла б, мабуть, щоб вернулися давні-давні часи, коли жінка була всім — альфою і омегою, головою роду і керівним чинником у громадському житті, а чоловік був тільки допоміжним елементом у продовжанні роду і робочою силою. Ця ідея мучить Докію не віднині, це її постійна мука, бо коли вона порівнює становище теперішньої жінки і її ролю в суспільстві з колишньою, з часів матриярхагу, то їй хочеться, щоб прадавні часи вернулися.

Правду казавши, в деяких ділян-

ках життя в нас уже здавна завівся своєрідний матриярхат, наприклад, в літературі. Сьогодні в українській еміграційній літературі жінки ведуть перед, перш за все кількісно, але вони змагаються і за якість. Головою роду чи „матриярхою“ є Галина Журба, яка має всі дані на командне становище, а поруч неї стоїть Гуменна, як ідеолог.

Відповідь проста, вона рівноправністю не задовільняється, бо вона прагне переваги. Мар'яна страждає від почуття меншевартости. Не в негативному розумінні, борони Боже, а в тому, що є, як каже відомий психолог-теоретик, Юнг, рушієм усякого поступу. Мар'яна страждає психічно від того, що в неї між хотінням і дійсністю великі розбіжності. Гуменна дуже вірно і переконливо змалювала цю (та й не тільки цю) постать. Кожний читач знайде в ній якусь частинку себе самого, бо людська психіка — вселюдська. Тому постать Мар'яни виходить далеко поза межі одної національності. Кожна людина прагне до чогось надпересічного, на власному, розуміється, рівні. І не конечно для себе самої. Є чимало людей, які почувуються меншевартними, тому що не можуть зробити більше добра для спільноти, а не для себе. Та й кожний з нас має почуття меншевартости, не конечно у відношенні до інших людей, радше до себе самого. Хтось може почуватися нещасливим, бо він не дорівнює собі самому. Він відчуває, що він гірший як повинен і міг би бути, бодай у власній уяві. Він навіть відчуває силу бути чимсь більшим ніж він є, але різні причини не допускають.

Такою є й Мар'яна. Вона прагне розвивати свій інтелект, прагне пнятися вгору, щоб „ні в чому не поступитися чоловікові“. Це типове юнгівське почуття меншевартости і шукання рекомпенсати, щоб почуватися бодай рівним, коли не вищим. Але рівність не задовільняє, треба

пнятися вище і вище. Оце і є загальнолюдська риса в Мар'яні, і авторка її дуже детально, часом аж до нудьги, змалювала. Мар'янина мука в розбіжностях, в яких вона живе. Вона відчуває, що вона інша від усіх, вартісніша, але в неї є й звичайні бажання, що в пересічній людині — прагнення особистого щастя, любови, приємности, та вона всім цим погорджує, бо вона переконала себе, що вона створена до чогось вищого, шляхетнішого, тому й не може примиритися ні з життям, ні з своєю долею, ні з самою собою. Бувають і такі люди в житті.

Український Історик; історичний бюлетень. Денвер, 1946, Р. І. ч. 2-3.

Друге число цього журналу вийшло своєчасно і цим розвіяло побоювання, що тривання ще одного журналу еміграції зупиниться на першому числі. У цьому: заслуга енергійного гуртка істориків, зокрема ж редактора журналу Любомира Винара.

Це число складається із сімох коротких статей найрізнішого змісту та розділів біографії, геральдики й сфрагістики, „з архіву“, оглядів-рецензій та хроніки. Щоб журнал задовільно різноманітний, де відповідний для себе матеріал знайде кожний з його читачів.

Не розглядаючи змісту і не торкаючись рівня окремих статей (більшість із них підписані авторитетними іменами, а інші виявляють багатонадійні спроможності авторів).

Почавши з наступного числа, видавці плянують змінити формат журналу на книжковий та побільшити його об'єм. У зв'язку з цим варто поширити журнал і серед чужомовних істориків. Для цього необхідно у кінці, або й на початку кожного числа подавати зміст усіх, або головніших, оригінальних статей англійською і німецькою мовами. Це буде корисно не тільки з престижево-пропагандивних міркувань, але із чисто матеріальних, поскільки чужомовні резиденти зможуть полегшити доступ нашого

Ст. Радлон: „МИКОЛА БЕРЕЗА“, оповідання. Накладом Української Висилкової Книгарні, Австралія, 1956, стор. 64. Обкладинка роботи арт-майлара П. Вакулєнка.

Як відомо, українці, що жили в межах буйшої Росії чи в межах буй-

Сьогоднішній читач психологічних творів не любить. Він хоче акції, живої, еволюційної або й революційної акції, руху, зміни, новости, тому й не багато читачів буде захоплюватися цим романом, але його вартість від того не зменшиться, а авторчине глибоке відчуття і знання людської душі, її прагнень, та переконливе змалювання завжди ціниться високо в мистецтві.

Варто підкреслити й гарну, чисту мову твору, яка тонко і влучно передає авторчині думки й відчуття.

Б. Ром.

журналу у світові наукові книгозбірні.

Варто також звернути увагу на виклад статей, бо прикладом незадовільного оформлення думок може служити стаття „Теорія Москви, як III Риму та утворення Московського Патріархату“. Почавши з неясного заголовку „Теорія Москви...“, стаття позначена публіцистичністю та багатомовністю з найрізнішими „як відомо“, „безперечно“ та такими зайвими реченнями, як „аналізуючи історичні процеси розвитку й упадку поодиноких імперій світового значення, можемо ствердити...“ Недопу скальна в науковому журналі і суб'єктивна оцінка подій, що виявляється такими висловами, як „тенденційна політика московських правителів“, „Чернігівщина знов падає жертвою їхньої загарбницької політики“, „московських самозванців-царів“ та зайвими вживанням лапок (славного „нащадка“). Подібний тон помічається і в вартісній статті „Сучасний Азербайджан з советського погляду“.

Натомість приємні особливою сконденсованістю інші статті, а серед них „Початки українського реєстрового козацтва“ Л. Винара та „Юрій Іванович Липа“ Л. Биковського.

В наступних числах варто звернути пильнішу увагу на коректу та деякі розділи („Огляди“ і „Хроніку“) краще друкувати петітом (вісімкою).

І. К.

шої Австрії або якоїсь іншої держави, знали тільки державу своїх поневолювачів, а іншими державами й народами не цікавилися. Це викликало почуття пригночености та витворювало комплекс меншеварто-сти. Таку, сказати б, „традицію“ пе-

ренесли ми й на Захід. Цікавимося тільки країною нашого поселення. А про інші країни, де живуть наші ж брати й сестри майже нічого не знаємо й не цікавимося. Той українець, що живе в Аргентині, Бразилії чи навіть в Америці мало що знає про австралійців, а ці про українців. Це далі підтримує оте почуття „менше-вартости”. Нам усе здається, що інший народ кращий, сильніший і розумніший за наш нарід. Підходячи до такого наставлення до книжки Ст. Радіона „Микола Береза”, ми бачимо, що це далеко не так... Ми пізнаємо додатні риси українця.

Зразу зауважимо велику працюовитість Миколи, головного персонажа першого оповідання. Велику відданість і опіку його над своєю родиною. Імпонує нам Береза і своїм почуттям гідности, яку він яскраво виявляє в розмові з австралійським детективом або при найманих хати для родини. Імпонують нам і деякі риси австралійця, напр., австралійський детектив негайно звільняє невинного, коли цір невинність доказано. Потім підкреслено в творі пошану австралійця до праці. Він каже: „Я приніс тобі гроші, що ти вклав у згорівшу (не з твоєї вини) хату та тридцять фунтів за роботу”. Також австралієць любить свою землю — все питає чужинця: „Чи подобається вам Австралія?” Але з другої сторони в них є холодна непривітність до неbritанського імігранта (ст. 39).

В другій частині автор звертає увагу на психічні переживання іншої родини українців, замешкалої в „буші”. Про буш в австралійців є при-

повідка: „Трохи садка, трохи бушу і розрадуї свою душу”. Цікаві психічні переживання не тільки членів родини, але навіть їхнього пса — фокстер’ера. Іхня радість з приводу того, що мають уже власну хату, бо — „щоб не робила, куди б не ходила, де не ступила, то мусиш подумати, як на те подивляться господарі, а тепер я господиня в своїй хаті”. Як ця, підкреслена автором, риса української жінки доказує негативність колгоспів! Привезла вона насіння маку з дому, з України, бо „У мене Різдво без кути з рідним маком і не Різдво!” каже вона. А Олекса, оглядаючи довкілля каже: „Гликуватий чорнозем, але загни за загнонами городини... пооране чорніюче поле — все це нагадує наш рідний край!” І в Олексі виривається: „Запахло Україною!” Збереження традицій та любов до всього рідного — це типові риси українця, і ці риси мусять викликати признание не тільки українців, а взагалі всіх людей. Прикрашують твір і описи природи.

Такі книжки на мою думку дуже корисні, бо знайомлять нас із питомими рисами українця, викликаючи пошану й гордість для нашого рідного народу. А це зменшуватиме комплекс меншевартости, бо ми б порівнювали наш нарід з іншими народами в різних країнах нашого поселення. А це підготовляло б ґрунт для майбутнього конгресу всіх українців, що живуть по цьому боці залізної заслони.

„Українче, пізнай самого себе та свою глибоку історичну культуру!”

Любов Михайлова

Бібліографія

Natalia Polonska Vasylenko. Ukraine-Rus and Western Europe in 10th-13th centuries. Published by Ass'n of Ukrainians in Great Britain. (London) 1964, 47 pp. + 16 rr. illustr.

„Фенікс”, журнал молодих, зошит 12, 1964. Педаґоґе Колегія, гол. ред. К. Савчук. 96 стор., ілюстр. Видає ТУСМ ім. М. Міхновського, Нью-Йорк — Мюнхен 1964.

Чубатий Микола. Княжа Русь-Україна та виникнення трьох східнослов’янських націй. Праці філософсько-історичної секції. Записки НТШ,

т. 78. Вид. ООЧСУ. Нью-Йорк-Париж 1964, 159 стор.

Тарнавський Зенон. Дорога на Високий Замок; новелі, оповідання, нариси. „Гомін України” 1964, 254 ст.

Гуменна Докія. Скарга майбутньому, роман. „Слово”, 1964, 325 стор.

Маланюк Євген. Серпень. Поезій книга IX. В-во Нью-Йоркської Групи 1964, 72 стор.

Семенко Юр. Народне слово. Збірник сучасного українського фольклору. Упорядкування, передмова, вступи і примітки... Вид. Союзу Земель Соборної України Селян. Партії.

Що не кажіть, а в кожній українській хаті таки повинна бути

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ УКРАЇНОЗНАВСТВА

ГАСЛОВА ЧАСТИНА В 7-ОХ ЧАСТИНАХ

В передплаті коштує приблизно 70.00 дол., але буде коштувати більше як появиться цілість. І краще платити потрохи, аніж раз цілу суму.

Замовляйте в нашому видавництві.

4800 N. 12th St., Philadelphia 41, Pa.

STATEMENT OF OWNERSHIP, MANAGEMENT AND CIRCULATION

(Act of October 23, 1962; Section 4369, Title 39, United States Code)

1. Date of filing: September 15, 1963.
2. Title of Publication: "KYIW" Literary and Art Magazine.
3. Frequency of issue: Bi-monthly.
4. Location of known office of publication: 4800 N. 12th St., Phila, 41, Pa.
5. Location of the Headquarters of general business offices of the publisher: 4800 N. 12th St., Phila. 41, Pa.
6. Names and addresses of Publisher, Editor and Managing Editor:
Publisher: Bohdan Romanenchuk, 4800 N. 12th St., Phila. 41, Pa.
Editor: Bohdan Romanenchuk, 4800 N. 12th St., Phila. 41, Pa.
Managing Editor: Maria Romanenchuk, 4800 N. 12th St., Phila, 41, Pa.
7. Bohdan Romanenchuk is the only owner, 4800 N. 12th St., Phila, 41, Pa.
8. Known bondholders, mortgagees and other security holders: None.
9. Total No. Copies Printed (Net Press Run)
  - (A) Average No. of Copies:
Each issue during preceding 12 months: 5160.
Single issue nearest to filing date: 860.
  - (B) Paid Circulation:
    1. To term subscribers by mail: 4092.
    2. Sales through newsdealers: 318.
  - (C) Free distribution (including samples) by mail: 402.
  - (D) Total No. of copies distributed: 4812.

I certify that the statements made by me above are correct and complete.

Bohdan Romanenchuk

ВИСИЛКОВА КНИГАРНЯ «КИЇВ»

МАЄ НА СКЛАДІ ТАКІ КНИЖКИ:

В. Гайдарівський: <i>А світ такий гарний...</i> оповідання	\$2.50
В. Гайдарівський: <i>Зачий пастух</i> , повість	2.00
Д. Гуменна: <i>Вічні вогні Альберти</i> , оповідання	2.50
Діма: <i>Третій берег</i> , поезії	1.50
І. Евентуальний: <i>Проти шерсти</i> , сатири й гуморески	2.00
О. Керч: <i>Альбатроси</i> , роман з життя мистців	2.50
І. Шанковський: <i>Дисонанси</i> , поезії	2.00
О. Луговий: <i>В кігтях двоголового орла</i> , істор. повість	3.50
П. Мірчук: <i>В німецьких млинах смерти</i> , спом. з конц. таб.	2.00
П. Мірчук: <i>Степан Бандера</i> , біографічний нарис	2.00
І. Нагаєвський: <i>Рим і Візантія</i>	2.50
І. Нагаєвський: <i>Історія України</i> — англ. мовою, в оправі ...	5.00
М. Понеділок: <i>Вітаміни</i> , гумористичні оповідання	3.00
М. Понеділок: <i>Соборний борщ</i> , гумористичні оповідання ...	3.00
Б. Сібо: <i>Літаючі самоцвіти</i> , оповідання для молоді	0.80
О. Соколовський: <i>Богун</i> , історична повість	3.00
Е. Стріха: <i>Пародези і Зозендропія</i> , сатира	3.00
М. Струтинська: <i>Помилка доктора Варецького</i> , оповідання	1.50
Ю. Тис: <i>Звідун з Чигирина</i> , історична повість	2.50
Ю. Тис: <i>Рейд у невідоме</i> , пригодницька повість	1.80
Т. Шевченко: <i>Кобзар</i> у 4 томах за ред. Л. Білецького	25.00
В. Лесич: <i>Ліричний зошит</i>	1.50

ВЛАСНІ ВИДАННЯ „КИЄВА”:

Б. Антоненко-Давидович: <i>Землею українською</i> , мист. реп.	1.80
Р. Гаггард: <i>Дочка Монтезуми</i> , пригод. повість, I і II част.	3.00
М. Куліш: <i>Народний Малахій</i> , драма	1.00
Львів — літературно-мистецький збірник, ювілейне видання	10.00
В. Марська: <i>Буря над Львовом</i> , повість	2.20
Е. Маланюк: <i>Влада</i> , збірка поезій	1.00
Б. Поляннич: <i>Генерал W</i> , шпигунська повість	2.50
<i>Слово о полку Ігореві</i> , ювілейне видання	13.00
О. Черненко: <i>Людина</i> , поема	1.00
Д. Ярославська: <i>Поміж берегами</i> , повість	2.20
Д. Зеров: <i>Каталептон</i> , збірка поезій	1.00

ШКІЛЬНІ КНИЖКИ:

Б. Романенчук: <i>Читанка для II року навч. української мови</i>	2.00
Б. Романенчук: <i>Читанка для III року навч. української мови</i>	1.50
Б. Романенчук: <i>Читанка для IV року навч. української мови</i>	1.50
Б. Романенчук: <i>Українська мова</i> , граматичні і правописні вправи для I і II року	1.00
С. Рудницький: <i>Географія України</i> , доповнене і іл. вид.	2.50

Приймаємо замовлення на всі інші книжки, які появляються

Замовлення шліть на адресу:

“KYIW”, 4800 N. 12th St., Phila. 41, Pa.